

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Середа Н.В., Солодовник Т.О., Квасник О.В.

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ТА КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ З КУРСУ
«ОСНОВИ ОРАТОРСЬКОГО МИСТЕЦТВА»**

*для студентів денної та заочної форм навчання
освітнього ступеню «бакалавр»
спеціальності 053 «Психологія»*

Затверджено
редакційно-видавничою
радою університету,
протокол № 1 від 16 січня 2019 р.

Харків
НТУ «ХПІ»
2019

ББК 83.7
УДК 808.5
С 32

Рецензент: *О.А. Ігнатюк*, д. пед. н., проф. (Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»)

Середа Н.В.

С 32 Методичні вказівки та контрольні завдання з курсу «Основи ораторського мистецтва» / Середа Н.В., Солодовник Т.О., Квасник О.В. – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – 60 с.

Розглянуто загальні питання про сутність ораторського мистецтва, роди, види і основні принципи публічного мовлення.

Призначено для самостійної роботи студентів, що навчаються за спеціальністю 053 «Психологія». Також може бути корисним студентам всіх спеціальностей і викладачам, усім тим, хто прагне вдосконалити мистецтво комунікації та публічної промови.

ББК 83.7

© Н.В. Середа, Т.О. Солодовник, О.В.Квасник, 2019
© НТУ «ХПІ», 2019

ВСТУП

Формування особистості людини відбувається в оточенні інших людей. При цьому вона відчуває велику кількість різних за вектором та інтенсивністю впливів (одночасно є членом багатьох соціальних груп: сім'я, вищий навчальний заклад, трудовий колектив тощо). Однак кожен мікросоціум та суспільство в цілому прагнуть сформувати особистість відповідно до своїх цільових настанов, цінностей, правових та морально-етичних норм. Саме цей фактор є необхідним для гармонійного існування людини в суспільстві.

На даному етапі професійна підготовка переходить від знаннєвої орієнтації до особистісної та дієвої. З огляду на це майбутньому високопрофесійному фахівцеві в галузі психології необхідно бути культурним, естетично вихованим, а значить вміти правильно й чисто розмовляти, досягати ефективної комунікації, засвоїти ціннісний та морально-етичний багаж суспільного середовища. Тобто представник національної гуманітарної еліти повинен вміти створювати і підтримувати на робочому місці, в колективі таку психологічну атмосферу, яка сприятиме реалізації творчого потенціалу кожного співробітника, ефективно спілкуватися. Саме це завдання стоїть перед ораторським мистецтвом на сучасному етапі.

Оволодіти мовленнєвою культурою може кожний, аби тільки було бажання. Це не є перевагою вчених-лінгвістів, письменників або вчителів-мовників, це – не тільки ознака, але й обов'язок кожної культурної, освіченої людини, лідера за природою та за покликанням.

Ораторське мистецтво (риторика) навчає впливати на співрозмовника за допомогою слова, тому вона набуває особливого значення в соціальній сфері. Риторика навчає не тільки переконливо говорити, але і захищатися від неякісного словесного впливу, розрізняти випадки прихованого маніпулювання чи прямого обману.

Суспільні завдання ораторського мистецтва полягають: у вихованні оратора – гідного громадянина, компетентного в публічній промові; у створенні норм, що забезпечують продуктивне обговорення значущих для суспільства проблем; в організації мовних відносин, які складають базис суспільства: управління, освіта, господарська діяльність, безпека.

Оскільки українське суспільство з його ідеалами, моральними нормами, технікою мислення, способами організації і управління складалось і розвивалось в контексті традицій європейської культури, система категорій і основних розділів риторики пристосована до культурних традицій і завдань такої духовно-моральної організації суспільства, за якої техніка аргументації підпорядкована високим світоглядним принципам.

Як навчальна дисципліна «Основи ораторського мистецтва» передбачає спеціальну і літературну освіту оратора: усвідомлену світоглядну позицію, компетентне володіння предметом аргументації і використання сучасної техніки мовлення.

Платон називав риторику мистецтвом управління розумом людей. Це надає майбутнім психологам, що вивчають основи ораторського мистецтва, великі можливості, та разом з тим, й велику відповідальність.

Засвоєння законів риторики допомагає:

- Мислити логічно, ясно, послідовно, тобто, за словами Декарта, «мислити схемами»;
- Розуміти потреби аудиторії, бути цікавим для слухачів;
- Впевнено та вільно почувати себе у будь-якій ситуації спілкування;
- Володіти культурою слова;
- Використовувати алгоритм підготовки та проведення ефективного публічного виступу;
- Володіти своїм голосом та мовою тіла, відчувати час (регламент), визивати необхідні реакції в аудиторії;
- Робити презентації, проводити переговори, відстоювати свою точку зору, вести дискусію, читати лекцію, відповідати на запитання, правильно слухати співрозмовника або опонента, вітати, представляти, говорити компліменти тощо;
- Розвивати власні лідерські якості та лідерський потенціал, ставити мету та досягати її, бути успішною людиною, спілкуватися з великою кількістю людей.

Отже, метою даних методичних вказівок є виклад основних понять ораторського мистецтва, ознайомлення з темами лекційних занять, визначення тематики практичних занять, змісту самостійної роботи студентів та індивідуального завдання, перелік необхідних джерел інформації.

Знайомство із засобами та прийомами публічного мовлення є необхідним для ефективного спілкування, управління, а значить і гармонійного співіснування людини та соціуму.

I. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ Й ТЕРМІНИ

Вважаємо за доцільне навести основні поняття класичної риторики, що мають відношення до комунікативних процесів у професійній діяльності. Серед понять класичної риторики в даному навчально-методичному виданні ми наводимо ті, які будуть корисними для оволодіння високим рівнем професійної майстерності в галузі комунікації.

При підготовці даного глосарію використовувався досвід довідкових матеріалів Д. Александрова, Г. Апресяна, Н. Богданової, С. Іванової, А. Квятковського, Н. Кохтева, М. Львова, А. Михневича, Є. Ножина, Р. Тиригулової, Є. Юніної, Є. Яковлевої.

А

АКСІОМА (грец. *axioma* - прийняте положення) – положення певної даної теорії, яка не доводиться в ній, а приймається за початкове, відправне. У переносному значенні – незаперечна, самоочевидна істина, яка не потребує доведення.

АКТУАЛЬНІСТЬ МОВЛЕННЯ – його нагальність, суспільна значущість теми виступу, важливість і своєчасність розглянутих проблем, а також висновків і рекомендацій оратора.

АНТИЧНА (КЛАСИЧНА) РИТОРИКА – наука про ораторське мистецтво; виникла в Греції в V в. до н.е., склалася в епоху еллінізму в цілісну систему в III -II ст. до н.е., в Римі в I ст. до н.е. Визначні представники – Аристотель, Демосфен, Цицерон, Квінтіліан. Класична риторика ділилася на п'ять частин: 1) інвенція ((лат.) – винахід) – знаходження, тобто визначення теми і мети мовлення, систематизація змісту; 2) диспозиція ((лат.) – розташування) – вибір жанру, типу мовлення, робота над композицією промови; 3) елокуція ((лат.) – словесне вираження, прикрашання) – вчення про відбір і сполучення слів, про риторичні тропи й фігури; 4) меморія ((лат.) – запам'ятовування); 5) акція ((лат.) – проголошення) – проголошення промови. А.Р. орієнтувалася на практику політичного, судового та урочистого, парадного (епідейктичного) красномовства.

АРГУМЕНТ – (лат. *argumentum* – підстава, довід) – істинне судження, що приводиться для обґрунтування істинності чи хибності висловленого положення (тези). А. є складовою частиною будь-якого доказу.

АРГУМЕНТАЦІЯ – спосіб міркування, що забезпечує доказовість і переконливість виступу; сукупність аргументів на користь чого-небудь.

АУДИТОРІЯ (лат. auditorium – приміщення, пізніше – слухачі) – слухачі будь-якого виступу з публічною промовою (лекцією, доповіддю, звертанням тощо, слухачі та глядачі радіо- та телепередач.

АФЕКТАЦІЯ (лат. affectatio) – неприродність в жестах, манерах, надмірна піднесеність мови.

Б

БАГАТСТВО МОВЛЕННЯ – одна з головних комунікативних якостей мовлення. У цьому сенсі мають на увазі лексичне багатство мови (напр., активний запас слів О.С. Пушкіна перевищував 21000 одиниць; у сучасної культурної людини він становить не більше, ніж 8000-12000 одиниць); семантичне (сміслові) багатство, яке проявляється у різноманітному і оновленому з'єднанні слів у фразі, в їх несподіваній комбінації; інтонаційне багатство мови.

БЕСІДА – одна з форм діалогового спілкування, спільне обговорення тієї чи іншої, зазвичай актуальної теми або проблеми. Б. один із значущих видів ділового, педагогічного спілкування.

БЛАГОЗВУЧНІСТЬ МОВЛЕННЯ, або ЕВФОНІЯ – художньо-виразне застосування в мовленні естетично мотивованих елементів звукового складу мови: голосних і приголосних звуків, ударних і безударних складів, пауз, різних видів інтонацій, однорідних синтаксичних зворотів, повторень слів тощо. Б.М. передбачає відсутність в ній звукових поєднань, що різьнуть слух, слів-паразитів, вставних звуків (м-м-м, е-е-е тощо), спотворення орфоепічних норм.

В

ВЕРБАЛЬНИЙ (лат. verbo – дієслово, слово) – усний словесний. Термін, який використовується для позначення форм знакового матеріалу, а також процесів оперування ним. Залежно від використовуваного матеріалу розрізняють вербальне (словесне) і невербальне спілкування (напр., за допомогою жестів, міміки).

ВИЗНАЧЕННЯ або ДЕФІНІЦІЯ – логічна операція, що розкриває зміст поняття. Визначити поняття – це вказати, що воно означає, виявити ознаки, що входять до його змісту. Одне із завдань В. – відрізнити або відмежувати предмет, що визначається, від усіх інших; до В. пред'являються вимоги строго і чітко розкрити сутність предмета чи явища.

ВИКОНАННЯ ПІДГОТОВЛЕНОГО ВИСТУПУ (четвертий етап античної класичної риторики – акція) – включає знання адресата мовлення, контакт

з аудиторією, зовнішність і вміння оратора триматися, виразність усного мовлення, жести тощо.

ВИРАЗНІСТЬ МОВЛЕННЯ АБО ЕКСПРЕСИВНІСТЬ – одна з головних комунікативних якостей мови, незаперечна перевага оратора. Якість виразності пов'язана з усіма засобами мови (інтонаційна палітра, лексичне багатство, образність, емоційне забарвлення тощо). Умовами виразності можна вважати самостійність мислення, інтерес автора до теми повідомлення, глибоке і ґрунтовне знання рідної мови, історії, культури та ін. В.М. підсилює і підтримує інтерес слухачів впродовж усього виступу.

ВИРАЗНО-ОБРАЗОТВОРЧІ ЗАСОБИ МОВИ – коло художньо-мовних явищ, що створюють словесну образність, підвищують емоційну забарвленість і експресивність тексту. Сюди, перш за все, відносять риторичні тропи, стилістичні фігури, вислови, різні прийоми інструментовки і ритміко-інтонаційної організації мовлення.

ВИСНОВОК – завершальна частина міркування, в якій підтверджується або спростовується теза: сумарна оцінка явищ, фактів, проблем, про які йшла мова.

Г

ГІПОТЕЗА (грец. hypothesis – припущення, здогад) – ймовірне судження, яке вимагає підтвердження.

ГНУЧКІСТЬ ГОЛОСУ – його здатність швидко і невимушено переходити з однієї висоти на іншу, з гучного звучання на тихе, з одного тембру на інший.

ГОЛОВНА ЧАСТИНА ВИСТУПУ – основна частина публічного виступу, забезпечує розгортання тези, її аргументацію і доказ. Тут же наводиться виклад змісту виступу і його тлумачення з тим, щоб впливати не тільки на розум, але й на почуття, волю, уяву слухачів.

ГОЛОС – найважливіший фізіологічний елемент мовлення. Г. характеризується рядом ознак: гучністю (забезпечується за рахунок сили звуку); тембром, або звуковий забарвленням; висотою (діапазоном, здатністю змінюватися за музичними тонами). Оратор повинен володіти гнучким, рухливим голосом, в якому відчувається політ (здатність охоплювати весь зал) і милозвучність (відсутність хрипів, гугнявості тощо).

ГРАМАТИЧНА ПАУЗА – значуща пауза, що несе інформацію про граматичну структуру фрази (про членування речення, про окремі речення та ін.). В письмовому тексті Г.П. відзначається, як правило, знаками пунктуації, а в усній – інтонацією. Г. П. є засобом логіко-граматичного упорядкування тексту.

Д

ДЕБАТИ – обговорення питань на зборах, нараді, конференції; висловлення думки при подібному обговоренні; публічна суперечка з яких-небудь питань.

ДЕДУКЦІЯ (лат. *deductio* – виведення) – логічний умовивід від загального судження до часткових (або інших загальних) висновків.

ДЕМОНСТРАЦІЯ (лат. *demonstratio* – показ) – необхідний елемент процесу доказу; спосіб поєднання під час логічного міркування аргументів й тезису.

ДИКЦІЯ (лат. *dictio* – вимовляння) – ступінь виразності вимовляння звуків, їх поєднань, складів, слів в різних умовах. Досконала Д. є важливим елементом мовної техніки.

ДИСКУСІЯ (лат. *discussio* – дослідження, розгляд) – колективне обговорення будь-якого спірного наукового, політичного, дипломатичного тощо питання; доповіді на конференціях, зборах, в пресі. Д. один з активних способів з'ясування істини, знаходження вірного рішення спірного питання. В ході Д. учасники мають право висловити свої погляди в коротких монологах, звернених до всіх присутніх. Ведення Д. вимагає від її учасників глибокого знання предмета, володіння рідною мовою, особливо важливим є такт, коли висловлюються спірні думки.

ДИСПОЗИЦІЯ (лат. *dispositio* – розташування) – один їх основних розділів класичної риторики, «розташування»: в ньому розглядається композиція промов, творів, в залежності від жанру і типу мовлення.

ДИСПУТ (лат. *disputare* – міркувати, сперечатися) – публічна суперечка, присвячена обговоренню актуальних теоретичних, моральних, політичних проблем, а також книг, статей, виступів і т.п. Д. мало чим відрізняється від дискусії, на практиці ці два поняття є синонімами. Д. багато в чому залежить від його ведучого. Добре організований Д. дозволяє його учасникам висловити свою точку зору, оцінку тієї чи іншої події, явища. Д. завершується підбиттям підсумків.

ДІАЛОГ (грец. *dialogos* – розмова) – розмова між двома або декількома людьми; переговори; вільний обмін думками між двома сторонами, країнами: вид мовлення, що відрізняється ситуативним, контекстуальним, мимовільним, незапланованим характером. Йому притаманні репліки співрозмовників, що стимулюють і реагують, запитальні речення. Д. відомий і як літературно-публіцистичний жанр (напр., *Диалоги Платона*; *драматичні твори*). Д. використовується як засіб полеміки, форма диспуту, дискусії, спільного роздуму. Д. можуть бути явними, відкритими (при бесідах) і прихованими (імітація Д., діалогізація мовлення). У публічній промові, в залежності від мети розрізняють: інформативний Д.; Д. – обмін

думками (з метою прийняття рішень, з'ясування істини); Д. зі встановленням контакту (напр., в педагогічній, судовій риторичі).

ДІАЛОГІЗАЦІЯ МОВЛЕННЯ – композиційно-стилістичний прийом в лекторському мовленні, що складається із введення в монологічне мовлення елементів діалогу (реплік, питань, прямої мови, цитат тощо.)

ДІАЛОГОВІ ФОРМИ СПІЛКУВАННЯ різноманітні. Прості: бесіда, круглий стіл, інформаційна зустріч; складні: дебати, дискусії, диспути.

ДОВОДИ – міркування, положення, факт, приклад, що наводяться в якості доказу чого-небудь; см. **АРГУМЕНТ**.

ДОГМА (грец. dogma) – положення, некритично прийняте за непорушну, незаперечну істину, що визнається безперечним і незмінним без доказу і при будь-яких обставинах. Догматичне мислення намагається зберегти в незмінності форми, методи і засоби діяльності, що виникли в минулому. Догматизм – спосіб мислення, що оперує застиглими, такими, що не змінилися Д.

ДОКАЗ – логічна операція, в ході якої перевіряється істинність якогось твердження (тези, гіпотези). Операція Д. включає три основних елементи: теза – положення, яке доводиться, потребує обґрунтування; аргументи, або доводи – раніше встановлені істинні судження; демонстрацію – логічний зв'язок тези з аргументами. Д. бувають прямі і непрямі, «від зворотного», дедуктивні та індуктивні.

ДОПОВІДЬ – один з видів публічного виступу, що уявляє собою розгорнутий виклад теми. Широко використовується в академічному і соціально-політичному красномовстві. Підготовка Д. вимагає чіткого плану, логічно пов'язаного, проблемного викладу питання, переконливого обґрунтування висунутих положень, доступної мови, точних узагальнень і висновків. Офіційний характер Д. не дозволяє використовувати імпровізацію і експромти. Д. вимагає текстуального виконання.

ДРАМАТИЗАЦІЯ МОВЛЕННЯ – особливі прийоми, які використовуються для підтримання уваги слухачів. Сюди можна віднести діалогізацію, запитально-відповідний метод викладу, риторичні запитання і звернення тощо.

Е

ЕВРИСТИКА (грец. heuristiko – знаходжу, відкриваю) – в Стародавній Греції метод навчання шляхом навідних запитань; сукупність логічних правил і методичних прийомів теоретичного дослідження і відшукування істини: евристична риторика, бесіда.

ЕВФЕМІЗМИ (грец. eiphemismos – скажу ввічливо, добре) – не прямий, пом'якшений вираз або слово, що вводиться замість іншого, більш

грубого, такого, що порушує норми пристойності; напр.: повний (товстий), видумує (бреше), зірок з неба не хапає (дурний), непорядний вчинок (фальсифікація).

ЕЗОПСЬКА МОВА (по імені давньогрецького байкаря Езопа) – двоплановий, замаскований стиль мовлення, в якому за прямим змістом сказаного таїться другий план розуміння, що розкриває справжні наміри автора. Е.М. – мова іносказань, натяків, каламбурів, притч; високо цінувався в ораторських школах.

ЕКСПРЕСИВНЕ МОВЛЕННЯ (лат. *expressio* – вираз) – виразність, яскравість, образність, що досягається завдяки проявам почуттів оратора, емоційності виступу, образності мови, багатству інтонації тощо.

Еліпс (грец. *ellipsis* – опущення, недолік, вада) – стилістична фігура; пропуск слів у реченні, фактів у промові, які маються на увазі, легко підказуються контекстом. Свідомий пропуск присудка в таких реченнях створює особливий динамізм мовлення, в усному мовленні він оживляє інтонацію.

ЕЛОКУЦІЯ (лат. *eloquutio* – вираз) – один з основних розділів класичної риторики; третій етап античного риторичного канону - «вираз і прикрашення», тобто словесне оформлення думки, власне *красномовство* (лат. *ornare verbis* – «прикрасити словами»); в ньому розглядається мовне оформлення підготовленого змісту промови.

ЕМФАТИЧНИЙ НАГОЛОС – посилення емоційного навантаження, емоційної виразності слова або групи слів в реченні, що досягається в усному мовленні за допомогою наголосу, повтору, уповільнення темпу мовлення та іншими шляхами.

ЕПІДЕЙКТИЧНЕ КРАСНОМОВСТВО – один з видів красномовства, широко поширений в античні часи; урочисте, парадне красномовство, що використовується в ситуаціях особливого роду: на ювілеях, форумах (з'їздах), інших урочистих актах, Е.К. апелює до почуттів, до емоційної сфери слухача. Аристотель визначав основний об'єкт Е.К. як «чесноти й порок», «прекрасне й ганебне». У епідейктичному мовленні звертаються до вічних цінностей: до етичних законів і норм, до добра і зла, до пам'ятних подій в історії народу, до основ віра, традицій. Це і є справжні теми Е.К.

ЕРИСТИКА (грец. *eristicos* – той, хто сперечається) – мистецтво вести суперечку, полеміку, енергійно і ефективно відстоювати свою точку зору.

ЕТОС (грец. *ethos* – характер, звичай) – одне з трьох основоположних понять риторики: етичні, морально-філософські зачати; (логос – словесно-розумові засади; пафос – емоційні засади).

Ж

ЖАНРИ ОРАТОРСЬКОГО МИСТЕЦТВА (КРАСНОМОВСТВА) – різновид усних публічних виступів. Традиційно розрізняють наступні його види: соціально-політичне красномовство; академічне красномовство; судове красномовство; соціально-побутове красномовство; церковно-богословське красномовство. При розподілі за сферами людської діяльності можна надати й таку класифікацію: в громадській сфері: політичне, дипломатичне, військове, судове, академічне, дидактичне (навчальне), виробничо-ділове і релігійні не; в особистій сфері – повсякденно-побутове. Залежно від мети, яку ставить перед собою оратор, виділяють наступні види красномовства: інформаційний; аргументований; декларативний; імперативний.

ЖЕСТ (фр. geste) – рухи руками або інші рухи тіла, які що-небудь виражають або супроводжують усне мовлення; найважливіший засіб невербальної (немовної) комунікації. Розрізняють: жести незнакові – ритмічні, емоційні; жести-знаки – вказівні, образотворчі; жести-символи. У ораторському мовленні використовуються спеціальні жести-модифікатори, що змінюють «інтенсивність» значення слів. Ж. повинен бути органічний і зовні виражати сутність мовлення, надлишкова жестикуляція недоречна. Ж. – «душа мовлення». Демосфен: «Мовлення потребує жестів, жестів і жестів».

З

ЗАГАЛЬНІ МІСЦЯ (лат. locus communis) – в риториці: джерело, звідки запозичуються думки для обговорюваного предмета; смислові моделі «розмноження ідей».

ЗАКОН КРАЮ – виведена з практики і експериментально підтверджена психологами закономірність, сутність якої, із застосуванням до публічного виступу, полягає в тому, що слухачі краще запам'ятовують початкові і заключні фрагменти мовлення. З.К. – одне з правил композиції, що вимагає особливо чітко і виразно викладати тему, проблематику та завдання виступу (початковий фрагмент), а також ясно формулювати часткові і загальні висновки (заключний фрагмент).

ЗАПИТАННЯ – логічна форма, що включає інформацію, а також вказівку на її недостатність з метою отримання нової інформації у вигляді відповіді. Види П.: уточнюючі (закриті) і заповнюючі (відкриті); роз'яснювальні та додаткові. Етика оратора передбачає, що навіть на запитання, що задані не за змістом теми, також слід по можливості дати відповідь.

ЗАПИТАЛЬНО-ВІДПОВІДНИЙ метод викладу або «**ЗАПИТАЛЬНО-ВІДПОВІДНИЙ ХІД**» – композиційно-стилістичний прийом побудови мовлення: імітація діалогу, виклад матеріалу у вигляді запитань (різного типу і призначення) і відповідей на них, які надаються самим оратором. Такий метод активізує слухачів, спонукає їх до роздумів, підвищує дієвість мовлення.

ЗАТРИМАННЯ або **РЕТАРДАЦІЯ** – мовний зворот, композиційно-стилістичний прийом, що складається в навмисному, заздалегідь розрахованому затягуванні викладу шляхом введення в мову несюжетних елементів, в навмисному відволіканні уваги від предмета мовлення з метою посилити інтерес слухачів до нього.

ЗАЧИН МОВИ, або **ВСТУП**, має психологічні, змістовні й структурні функції. Налаштуватися самому, налаштувати слухачів, встановити контакт з аудиторією за допомогою доречного звернення, «відкрити двері» уваги – ось основні завдання вступу до промови. А.Ф. Коні: «Перші слова лектора повинні бути надзвичайно прості, доступні, зрозумілі і цікаві (повинні привернути, зачепити увагу)».

ЗВОРОТНІЙ ЗВ'ЯЗОК – поняття, що означає вплив результатів функціонування будь-якої системи (об'єкта) на характер цього функціонування. Якщо розглядати мовленнєве спілкування як систему «оратор - промова - аудиторія», то 3.3. – це точна і своєчасна інформація, що надходить до оратора від слухачів про те, як вони реагують на його слова, розуміють його міркування тощо. 3.3. допомагає оперативно («на ходу») скорегувати план або композицію промови, всі елементи в сторону її поліпшення. Традиційні форми зв'язку з аудиторією (стимулювати увагу, викликати інтерес, врахувати реакції на виступ та ін.) є і формами 3.3.

I

ІМПРОВІЗАЦІЯ – (лат. *improvisus* – несподіваний, раптовий) – вміння створювати що-небудь без попередньої підготовки (вірші, музику, промову тощо). У риторичі – вміння говорити на задану тему в момент мовленнєвого спілкування. І. вимагає величезних знань, розвинених механізмів мовлення, великої натренованості.

ІНВЕНЦІЯ (лат. *inventio* – знаходження, винахід) – один із основних розділів класичної риторики, «винахід»; в ньому визначались правила вибору теми, її розкриття, збору та підготовки матеріалу для виступу, тобто роботи автора над розкриттям своєї ідеї, задуму, над змістом свого твору.

ІНДУКЦІЯ (лат. *inductio* – наведення, спонування) – логічний умовивід, протилежний за значенням дедукції, являє собою перехід від часткових, одиничних випадків до загального висновку, від окремих фактів до узагальнення.

ІНТОНАЦІЯ (лат. *intonare* – голосно вимовляти) – основний виразний засіб усного мовлення, його ритміко-мелодійна властивість, яка виконує смислові, синтаксичні і емоційно-експресивні функції. І. включає ряд елементів: мелодику, темп, ритм, інтенсивність (силу проголошення), тембр голосу, а також фразовий, логічний і емпатичний наголос. У сучасній мові виділяють сім основних інтонаційних конструкцій.

ІНФОРМАЦІЙНА ПРОМОВА – публічний виступ, що містить повідомлення нових, актуальних, цінних відомостей; на відміну від агітаційної, надихаючої промови, що закликає до дії, її головна мета – повідомлення.

К

КАНАЛИ МОВНОГО ВПЛИВУ – основні шляхи, за якими до слухачів надходить інформація через мовлення, що звучить. Розрізняють два основних К.М.В. – лінгвістичний і паралінгвістичний.

КОМУНІКАТИВНІ ЯКОСТІ МОВЛЕННЯ – властивості мовлення, що забезпечують спілкування, передачу інформації від людини до людини в процесі діяльності в найбільш ефективній формі. До них відносяться: точність, ясність, багатство, виразність, логічність, чистота, доречність, правильність тощо.

КОМУНІКАЦІЯ (лат. *communicatio* – повідомлення, передача) – спілкування, зв'язок, обмін інформацією; К. за допомогою засобів мови – мовлення. Можлива невербальна комунікація.

КОНЦЕПЦІЯ – (лат. *conceptio*) – система поглядів, те чи інше розуміння явищ, процесів; єдиний визначальний задум, провідна думка будь-якого твору, наукової праці, академічного повідомлення тощо.

КРАСНОМОВСТВО – ораторське мистецтво; дар мовлення, мовна майстерність, ораторський талант. Основою красномовства античні оратори вважали етос (моральність, етику), логос (провідну ідею, слово) і пафос (почуття, емоції).

КРИТИКА ДОКАЗІВ ОПОНЕНТІВ – спосіб спростування, який складається з доведення (аргументованого і обґрунтованого), що аргументи опонента хибні або неспроможні. К.Д.О. – один із важливих прийомів полеміки.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ – термін має три основні значення: 1. сукупність взаємопов'язаних властивостей мовлення, які свідчать про її

досконалість і визначаються як комунікативні якості мовлення;
2. сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують оптимальне використання мовних засобів для вирішення завдань спілкування;
3. розділ мовознавства, що вивчає мовленнєве життя суспільства в певну епоху і встановлює на науковій основі правила користування мовою.

К.М. передбачає наступне: грамотність побудови фраз, простота і зрозумілість викладу, виразність, яка досягається вмінням дібрати потрібні слова та синтаксичні конструкції та активним використанням основних компонентів виразності усного мовлення – тону, динаміки звучання голосу, темпу, пауз, наголосів, інтонації, дикції, правильна вимова слів, правильне використання спеціальної термінології, не багатослів'я. Вимоги, що пред'являються до професійного мовлення: кожен мовець визначає зміст і форму вираження своїх думок відповідно до рівня розвитку мислення, загальної та мовної культури, конкретних цілями і умовам спілкування, жанрово-композиційними форм, існуючих у мовній практиці (формально-змістовні характеристики мовлення); мовлення – реалізація, втілення мови, отже, остання визначає закони, норми, правила, обов'язкові в практичному мовленні та письмі, тобто якості, що регулюють нормативну сторону мовлення (мовні характеристики мовлення); мовлення має закони, що впливають з його специфіки як засобу реалізації мови. Для успішного досягнення цілей комунікації усна і письмова форми мовлення також повинні відповідати певним якостям, що регулюють технічну сторону мовлення (технічні характеристики мовлення). Мовленнєву культуру визначають такі якості мовлення, як: правильність – відповідність мовленням мовним нормам; точність – відповідність смислового змісту промови та інформації, яка лежить в її основі; логічність – вираження в смислових зв'язках компонентів мовлення і відношень між частинами і компонентами думки; чистота – відсутність у мовленні елементів, далеких від літературної мови; виразність – особливість мовлення, що захоплює увагу і створює атмосферу емоційного співпереживання; володіння педагогом різними засобами виразності мовлення (інтонація, темп, сила, висота голосу і ін.) сприяє вдосконаленню його мовленнєвої культури; багатство (різноманітність) – вміння використовувати всі мовні одиниці з метою оптимального вираження інформації; доречність – вживання мовних одиниць, відповідних ситуації та умовам спілкування. Доречність мовлення педагога передбачає, перш за все, володіння почуттям стилю. Викладач зобов'язаний володіти навичками коригування усного та писемного мовлення студентів.

КУЛЬТУРА СПОРУ – зводиться до дотримання ряду правил: виокремити предмет спору, не втрачати предмет спору в запалі полемічних

розмірковувань, зберігати спокій і самовладання в суперечці, поважати опонента і його точку зору, не вдаватися до уловок, що затягують дискусію і переводять її «на особистості».

Л

ЛЕКСИКА (грец. *lexis* – слово, вираз) – сукупність слів, що входять до складу будь-якої мови; словниковий склад творів певного автора або сукупність слів, що вживаються в якій-небудь сфері спілкування.

ЛОГІКА (грец. *logike*) – наука про форми і закономірності мислення. Її одиниці: поняття, судження, умовиводи різних типів. Операції: виділення ознак явищ, порівняння, узагальнення, субординація понять, побудова міркувань, доказів тощо. Засоби логіки широко використовує риторика. Найважливіші закони логіки: закон тотожності, закон суперечності, закон виключеного третього, закон достатньої підстави та ін.

ЛОГІЧНА ПАУЗА – значуща мовна пауза, пов'язана безпосередньо зі змістом висловлювання. За допомогою Л.П. промовець здійснює, а слухач сприймає членування потоку слів на смислові відрізки: з їх допомогою слова з'єднуються в групи (або мовні такти) або роз'єднуються між собою. Л.П. уточнює сенс висловлювання.

ЛОГІЧНИЙ НАГОЛОС – виділення посиленням голосу або підвищенням тону слова або словосполучення, фрази як найбільш важливого смислового елемента контексту, напр.: «Дай *мені* цю книгу!» або «Дай мені *цю* книгу!».

ЛЮФТ-ПАУЗА або фізіологічна пауза – незначна зупинка в звуковому мовленні для вдиху; рекомендується Л.-П. поєднувати з іншими значущими паузами (граматичними, логічними, психологічними).

М

МАЙЄВТИКА (грец. *maientikos* – повивальний) – один із прийомів спору, описаний Сократом; метод встановлення істини, суть якого полягає в тому, щоб «допомогти *народженню* думки» (звідси походження терміну) за допомогою майстерно поставлених запитань і наданих на них відповідей. Такий прийом, на думку Сократа, повинен підвести співрозмовника до «істинного знання».

МЕМОРІЯ (лат. *memorio* – запам'ятовую) – четвертий розділ античного риторичного канону в риториці, в якому розглядалися прийоми запам'ятовування, збереження в пам'яті всього того, що підготовлено оратором на перших трьох етапах роботи над змістом промови, над композицією, над словесним вираженням.

МІМІКА (грец. *mimikos* – наслідувальний) – виразні рухи м'язів обличчя, що відображають внутрішній стан людини, її відношення до чого-небудь.
М. – складова частина ораторського мистецтва.

МІРКУВАННЯ – функціонально-смісловий тип мовлення; композиційно-стилістичний прийом, сутність якого полягає в розвитку будь-якого твердження. У **М.** виділяються наступні частини: твердження – доказ – висновки, причому основною частиною тут є докази (ланцюжок доказів). Міркувати – значить доводити, обґрунтовувати висунуте на початку твердження, пояснювати причини явищ, групувати факти, порівнюючи і зіставляючи їх.

МОВА – знакова система, яка використовується для вираження думок, для спілкування; побудована на звуковій основі, для передачі думок використовує слова, має граматичну будову, що забезпечує функціонування системи і створення складних структур тексту.

МОВЛЕННЄВА ТЕХНІКА ОРАТОРА – взаємопов'язаний комплекс прийомів і засобів усного мовлення, що дозволяють зробити мовлення доступним, чітким, виразним і, як результат цього, таким, що легко сприймається аудиторією. Основні якості професійного мовленнєвого голосу (мовленнєвої техніки): сила голосу (діапазон голосу): посилення звуку (вміння направляти голос в потрібну точку аудиторії); гнучкість і рухливість голосу (багатство інтонаційно-мелодійного малюнка); тембр голосу, його забарвлення; помітність голосу (здатність виділятися на тлі інших звуків); витривалість, мала стомлюваність голосу; чіткість дикції.

МОВЛЕННЯ – 1. послідовність знакових одиниць спілкування в їх конкретному застосуванні. **М.** є реалізацією мови (системи мови), яка виявляє себе тільки в **М.** і тільки через нього виконує своє комунікативне призначення; 2. під **М.** часто розуміють як процес говоріння (мовленнєву діяльність), так і результат цього процесу (усні чи письмові мовленнєві висловлювання, твори).

«**МОВНА ГРА**» – особливий спосіб використання мови. «**М.Г.**» служить для пожвавлення мовлення, дає можливість оратору проявити себе як особистість, викликати посмішку, створити невимушений, легкий настрій в аудиторії. Основні прийоми «**М.Г.**» – використання чужорідних для даного стилю, незвичайних засобів вираження, побудова мовних одиниць, своєрідних за формою, використання гострослів'я тощо.

МОВНА ОСОБИСТІСТЬ (грец. *homo eloquens* – людина, що говорить) – людина, що розглядається в аспекті мовленнєвої діяльності, тому що саме в мовленні виявляються в більшій чи меншій мірі якості індивіда - розум, світогляд, ерудиція, душевний і фізичний стан. «Заговори, щоб я тебе побачив» (Сократ).

МОВНА СВІДОМІСТЬ – сукупність знань, уявлень, суджень про мову (її структурні елементи, їх функціональні особливості, закономірності та правила організації висловлювань); синоніми: «мовне чуття», «мовна компетентність» тощо.

МОВНІ СТАНДАРТИ – готові, відтворювані в мовленні засоби вираження. Такі обороти мають чітке значення, економно виражають думки і сприяють оперативній передачі інформації. Напр.: зустріч у верхах, вищі ешелони влади, служба побуту тощо.

МОНОЛОГ (грец. monos – один, logos – слово, мовлення) – особлива форма мовного спілкування; звернене до слухачів мовлення однієї людини. Характерними рисами публічного монологу є навмисність впливу на слухачів, задум. Залежно від способу викладення змісту розрізняють три типи монологічного мовлення: опис, розповідь, міркування.

Н

НАГОЛОС ФРАЗОВИЙ, ЛОГІЧНИЙ – виділення голосом найбільш важливих слів, словосполучень у мовленні: зміна наголосу змінює зміст речення і тексту.

НЕОРИТОРИКА (грец.) – нова риторика, що виникла у другій половині ХХ ст. на основі ідей класичної риторики, як пошук оптимальних алгоритмів спілкування, мовного впливу на людей. В її основі лежать нові наукові напрямки – психолінгвістика, теорія комунікації, лінгвістика тексту тощо.

НОРМА МОВНА – загальноприйняте, що закріпилося в мові, вживання мовних одиниць, рекомендоване словником, граматикою, довідниками. Н.М. об'єктивно існує в даний час і в даному мовному колективі, вона узаконує значення слів, їх фонетичний вигляд, моделі словотворення, словозміни, синтаксичні конструкції. Виділяють три рівні Н.М.: норми мовних одиниць; норми тексту; норми функціонального стилю.

О

«ОБРАЗ АУДИТОРІЇ» – гіпотетичний образ слухачів, прогнозуємий в ході підготовки до виступу; «О.А.» допомагає оратору обрати необхідні і найбільш ефективні засоби мовного впливу на аудиторію; в ході реального спілкування відбувається коригування «О.А.». При складанні «О.А.» враховуються такі параметри: 1) склад слухачів, їх демографічна характеристика; 2) схильність (мотивація до спілкування); 3)

підготовленість до сприйняття і осмислення матеріалу: 4) ставлення до пропонуванних проблем і до спілкування в цілому та ін.

«ОБРАЗ ОРАТОРА» – за своєю суттю ідейний центр, композиційний і стилістичний початок публічного виступу, індивідуальна словесно-мовна структура, що організує весь текст. Через «О.О.» проявляється ставлення автора до змісту промови, його особистість: «Я є те, що я говорю» (Хайдеггер).

ОПИС – один з функціонально-сміслових типів мовлення; композиційно-стилістичний прийом; в ньому розкриваються ознаки предметів, змальовуються картини, зовнішність людини тощо – портрет, інтер'єр, пейзаж. У О. перераховуються основні, істотні ознаки та властивості зображуваних словесно предметів, явищ, процесів.

ОРАТОР (лат. orare – говорити) – той, хто виголошує промову, виступає з промовою, а також той, хто володіє даром красномовства. Цицерон (106-43 рр. до н.е.) підкреслював необхідність деяких природних якостей оратора: «хорошої пам'яті», «винахідливості», «гучного голосу», «сильного складу», але разом з тим стверджував: «Поетами народжуються, ораторами стають». Антична риторика говорить про триєдине завдання О.: «переконати, довести, полонити». Термін О. не має якісної характеристики і потребує додаткових визначень: хороший, поганий, видатний, блискучий, полум'яний.

ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО, або РИТОРИКА – висока ступінь володіння живим усним словом, як засобом різноманітного впливу на аудиторію. О.М. базується на діалектичності мислення, глибокому знанні матеріалу мовлення, освоєння досвіду кращих ораторів минулого і сьогодення, відточеному володінні літературною мовою і немовними аспектами майстерності публічної промови.

ОРФОЕПИЯ (грец. orthos – правильно, epos – слово, мовлення) – сукупність, система норм і правил зразкової літературної вимови; розділ мовознавства, що вивчає формування нормативної літературної вимови.

ОСОБИСТІСТЬ ОРАТОРА – передбачає сукупність і взаємодію всіх аспектів його соціального, інтелектуального, духовного образу, його характеру і волі, темпераменту і культури. Особливо високі вимоги до особистості оратора пред'являли класики риторики у Стародавній Греції і Римі.

П

ПАФОС (грец. pathos – почуття, пристрасть) – наснага, підйом; емоційність мовлення, яка пронизує весь виступ оратора, надає йому «єдине дихання». П. також означає стилістичну піднесеність мови,

виразність інтонації, манер. П. немислимий без глибокої внутрішньої переконаності у своїй правоті та ідейності.

«ПІДМІНА ТЕЗИ» – логічна помилка в доказі, яка полягає в тому, що одна теза навмисно або ненавмисно підміняється іншою і цю тезу починають доводити або спростовувати.

ПОВТОРИ – один з видів паралелізму; притаманні стилістиці ораторської мови для посилення її експресивності та для запам'ятовування. До системи П. відносяться: анафора, звукові повтори, епіфора, хіазм, рефрен тощо.

ПОЛЕМІКА (грец. *polemicos* – войовничий, ворожий) – гостра суперечка під час обговорення наукових, художніх, політичних питань; суперечка, при якій є конфронтація, протистояння, протистояння сторін. Полеміка відрізняється від дискусії, диспуту саме своєю цільовою спрямованістю. Учасники дискусії-диспуту, зіставляючи суперечливі судження, намагаються прийти до єдиної думки, знайти спільне рішення; мета полеміки інша: треба здобути перемогу над супротивником, відстояти і утвердити власну позицію.

ПРАВИЛЬНІСТЬ МОВЛЕННЯ – пов'язана з дотриманням всіх норм літературного мовлення, тобто вибором історично сталих варіантів слів, акцентологічних і граматичних форм, мовних зворотів, синтаксичних конструкцій тощо.

ПРОМОВА – ораторський жанр; публічне виголошування певних думок, виступ, слово.

Р

РЕФЕРАТ (лат. *refere* – доповідати, повідомляти) – доповідь на визначену тему, що включає огляд відповідних літературних та інших джерел; виклад змісту наукової роботи, статті, книги.

РИТМ (грец. *rhythmos*) – одна з характеристик звукового мовлення; чергування її елементів: ударних і ненаголошених складів, синтаксичних конструкцій подібних типів тощо з метою виразності, легкості засвоєння та ін. Прозаїчна мова ораторів підпорядковується певному Р., особливо там, де спостерігається емоційний підйом.

РИТОР (грец. *rheto* – оратор) – у стародавніх греків та римлян оратор, а також учитель красномовства.

РИТОРИКА (грец. *rhotorike* або *rhotorike texne* – майстерність / мистецтво ораторського мовлення) – спеціальна наука про красномовство, ораторське мистецтво, в основу якої покладено правила і закономірності побудови публічної промови з метою найбільш ефективного впливу на аудиторію.

РИТОРИКА ЗАГАЛЬНА – загальні правила продукування і сприйняття мовлення; засновується на класичних ідеях європейської та вітчизняної культури; розглядає загальні питання мовленнєвої комунікації.

РИТОРИКА ЧАСТКОВА – правила мовленнєвої комунікації, що застосовуються у спеціальних сферах підвищеної мовленнєвої комунікації; стосується певних видів мовленнєвої взаємодії: політичної, педагогічної, юридичної, дипломатичної тощо.

РИТОРИЧНЕ ЗВЕРНЕННЯ або **АПОСТОФ** (-А) – одна з риторичних фігур, яка посилює експресію тексту за рахунок особливої окличної інтонації, з якою вимовляється звернення. Р.З. допомагає виділити важливі смислові позиції, істотні ідеї в промові. Напр., «Добрий ранок, моя самотності!» (Л. Костенко).

РИТОРИЧНЕ ЗАПИТАННЯ – одна з риторичних фігур. Р.П. або взагалі не потребує відповіді, або відповідь міститься в самому питанні, напр.: «Що може бути більш ганебним, ніж недомисел?» (Цицерон), або відповідь буде дана в промові оратора.

РИТОРИЧНИЙ ВИГУК або **ЕКСКЛАМАЦІО** (лат. exclamatio – вигук) – одна з риторичних фігур; емоційне ствердження чи заперечення, констатація якогось факту або думки, що супроводжується окличною інтонацією. Р.В. «підриває» мовлення, що спокійно плине, і робить його більш емоційним; Р.В. привертає увагу слухачів, формує думку і почуття аудиторії. Напр., першу промову «Проти Каталіни» Цицерон починає низкою запитань, а потім слідує два вигуки: «O temporal! O mores!».

РИТОРИЧНІ ТРОПИ (грец. tropos – поворот) – слова або мовні звороти, вживані в переносному значенні для досягнення більшої виразності. При цьому в свідомості мовця і адресата мовлення одночасно присутні два сенси, два значення такого слова або виразу – пряме й переносне. Найважливіші Р.Т.: метафора, епітет, порівняння, метонімія, синекдоха, перифраза, гіпербола тощо. До Р.Т. відносять і особливі риторичні засоби – парадокс, іронію, натяк, бо вони також є засобами непрямого (опосередкованого) інформування. Антична риторика приділяла велику увагу використанню в мові тропів і фігур мовлення, вперше «квіти красномовства» – тропи і фігури мовлення були описані саме в класичній (давньогрецької) риторичі.

РИТОРИЧНІ ФІГУРИ – стилістичні звороти, які мають на меті посилення виразності мовлення, її дієвості, напр.: риторичне питання; риторичний вигук; риторичне звернення; в античній риторичі терміном «фігура» називали незвичайні синтаксичні мовні звороти, призначені для прикрашання. Класична риторика пропонувала широкий перелік Р.Ф. Багато з них і зараз активно використовуються в ораторській практиці для створення виразного мовлення: анафора, епіфора, паралелізм, антитеза,

градація, інверсія, еліпсис, замовчування, риторичні запитання, полісиндетон (багато сполучників), асиндетон (відсутність сполучників).

РОЗПОВІДЬ – один з функціонально-смыслових типів мовлення (поряд з описом і міркуванням); в оповіданні викладаються події, розвиваються дії, вона динамічна, має сюжет і персонажів, може містити діалоги. Для Р., що виражає динаміку дії, характерно використання дієслівної лексики, іменників, що називають дійові особи, предмети та ін.

С

СЕНТЕНЦІЇ (лат. *sententia* – думка, судження) – висловлювання або промова повчального, морального характеру.

СИЛОГІЗМ (грец. *sylogismos*) – дедуктивний, логічне умовивід, що складається з двох посилок (великої і малої) і виведення, напр.: все чотирикутники мають чотири сторони, квадрат – чотирикутник, отже, квадрат має чотири сторони.

СОФІЗМ (грец. *sophisma*) – хибний по суті умовивід, що формально здається правильним, заснований на навмисному, свідомому порушенні правил логіки.

СОФІСТИКА – застосування в суперечці або в доказах софізмів: словесних хитрощів, що вводять в оману.

СПРОСТУВАННЯ – один з найважливіших прийомів полеміки. С. полягає в доказі помилковості, неспроможності тих чи інших тверджень, аргументів. С. будується трьома способами: 1. С. тези (прямим або непрямим шляхом); 2. критика аргументів опонента; 3. критика демонстрації.

СУДЖЕННЯ – логічна структура; думка, в якій стверджується або заперечується що-небудь щодо предмета або явища, напр.: «Залізо тоне у воді».

Т

ТАВТОЛОГІЯ – (грец. *tauto* – те ж саме і *logos* – слово) – повторне позначення іншими словами вже названого поняття (запитати питання, відновити знову, незвичайний феномен тощо). Т. може виникати при повторенні однокоренових слів (розповідати розповідь), при з'єднанні іншомовного і українського слова, які дублюють один одного (пам'ятні сувеніри, вперше дебютував). Т. може бути мовною помилкою, а може бути стилістичним прийомом, що підсилює дієвість мови, напр.: волити волю, з давніх-давен, з діда-прадіда, тьма-тьмenna. Тавтологічний повтор може надавати висловлюванню особливу значущість, афористичність.

ТЕЗА (грец. thesis) – думка або положення, істинність якої потрібно довести; перша частина моделі дедуктивного міркування; стисло сформульоване положення підготовленої доповіді, лекції, виступу (зазвичай у мн. – тези).

ТЕЗАУРУС (грец. thesaurus – запас) – словник, в якому максимально повно представлені всі слова мови з вичерпним переліком прийомів їх вживання в тексті.

ТЕМБР ГОЛОСУ – специфічна його забарвлення, створюване обертонами, супутніми основному звуковому тону. Т.Г. відображає емоції. Може бути вироблений спеціальними вправами (постановка голосу).

ТЕМП МОВЛЕННЯ – його швидкість; число звуків, складів, слів в одиницю часу; звичайний темп усної української мови – 100-120 слів за хвилину.

ТЕМПОРИТМ – поняття, розроблене в сценічному мистецтві К.С. Станіславським. Т. трактується як показник або збудник інтенсивності протікання психічних процесів. У мовленні оратора повинна виражатися зміна процесів, що протікають з різною інтенсивністю, – драматичне переживання і опис спокійної ситуації, наукове формулювання і яскравий образний приклад.

У

УЗАГАЛЬНЕННЯ – одна з основних форм (операцій) мислення: виділення відносно стійких властивостей явищ і предметів, утворення понять, виявлення зв'язків між ними тощо.

УМОВИВІД – логічна конструкція; така форма мислення, яка забезпечує правильний висновок з двох або кількох суджень, напр.: Все рідини пружні; вода – рідина; отже, вона пружна. Зазвичай У. будуються за згорнутою моделлю; використовуються в міркуваннях.

УСНЕ МОВЛЕННЯ – мовлення в акустичному коді. За характером породження виділяються три великі класи У.М.: 1) У.М., що має певний письмовий текст як прототип; 2) У.М., яке може мати, але не обов'язково має письмовий прототип; 3) У.М., яке свідомо не може мати письмового прототипу і лише іноді і в певних умовах піддається письмовій фіксації. Ораторське мовлення відноситься до другого класу усного мовлення, яке відрізняється можливістю попереднього запису.

Х

ХУДОЖНЄ МОВЛЕННЯ – поетичне, виразне; вищий зразок для вивчення й наслідування. Художнє мовлення складається із змісту, який автор бажає повідомити адресату, і вольового наміру (впливу на думки і почуття), який він при цьому намагається реалізувати.

Ц

ЦИТАТА (лат. citatum, citate – закликати, називати) – дослівний витяг з якогось твору, з усного мовлення авторитетного автора; Ц. використовується в науковому мовленні, як засіб доказу, в полеміці, у міркуванні.

ЦІКАВІСТЬ МОВЛЕННЯ – одна з найважливіших якостей публічного виступу, пов'язана з підтриманням уваги слухачів; проявляється в повідомленні цікавих фактів, епізодів, випадків, історичних анекдотів, які, на перший погляд, іноді не мають прямого відношення до теми промови, але, як виявляється згодом, тісно з нею пов'язані.

ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ – заключний ступінь мотиваційного етапу підготовки висловлювання, цільова установка оратора; основа плану промови. Розрізняють загальну і конкретну мету в публічному виступі. Загальна мета полягає в намірах оратора, тобто чого він хоче добитися проголошенням промови: розважити, інформувати, переконати, зацікавити, надихнути тощо своїх слухачів. Конкретна мета промови є уточненням, конкретизацією загальної мети промови.

Ч

ЧАСТКОВІ РИТОРИКИ – області застосування загальних риторичних установок в діяльності академічній, політичній, судовій, дипломатичній, військовій та ін.

ЧИСТОТА МОВЛЕННЯ – одна з найважливіших комунікативних якостей мовлення; відсутність у мовленні слів-«бур'янів» (ну, ось, значить, так би мовити та ін.), діалектної, жаргонної лексики, конструкцій розмовної мови, непотрібних призвуків (е-е -е, м-м-м та ін.)

Ш

ШАБЛОННИЙ ЗВОРОТ МОВЛЕННЯ або «канцеляризми» – різновид мовного штампа; слова і словосполучення, що мають типові для офіційно-ділового стилю забарвлення, напр.: «наявність, за відсутністю,

має місце, на даному етапі, на сьогоднішній день» тощо. Їх вживання робить усне мовлення невиразним, сірим, казенним.

ШТАМПИ – шаблонні вирази, з потьмянілою від частого вживання семантикою: «чорне золото (нафта), біла смерть (сіль), активний борець, різка критика, широкий розмах, потужна хвиля, відрізок часу, загострити питання, утрясти питання». Подібні вирази не викликають у свідомості потрібних асоціацій, втрачають оцінні значення, обертаються на «стерті п'ятаки» (К.І. Чуковський).

Я

ЯСНІСТЬ МОВЛЕННЯ – одна з найважливіших комунікативних якостей мовлення; Я.М. – її доступність адресату, вміння говорити доступно, дохідливо про складні питання. Я.М. досягається насамперед глибоким знанням матеріалу (предмета мовлення), чіткою композицією мовлення, логічністю викладу, стислістю, лаконічністю. На ясність як головне достоїнство мовлення вказував ще Аристотель: «Гідність стилю полягає в ясності ..., якщо мовлення не є ясным, воно не досягає своєї мети».

II. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Програма вивчення навчальної дисципліни «Основи ораторського мистецтва» складена відповідно до освітньої програми підготовки бакалавра галузі знань 05 «Соціальні поведінкові науки» спеціальності 053 «Психологія».

Мета викладання навчальної дисципліни «Основи ораторського мистецтва» полягає у засвоєнні студентами теоретичних основ риторики й оволодінні практичними вміннями та навичками побудови текстів публічних промов та їх виголошення.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є найважливіша сфера діяльності – спілкування, культура, етика та техніка мовлення, особливості публічного виступу, специфіка академічного та наукового мовлення, принципи ораторської майстерності.

Дисципліна «Основи ораторського мистецтва» забезпечує формування наступної компетентності:

Здатність розуміти роль і місце публічних виступів у сучасному суспільстві та використовувати знання ораторського мистецтва для практичної діяльності.

Прогнозовані результати навчання:

Вміти підготувати публічний виступ та використовувати знання предмету, структури, понятійного апарату ораторського мистецтва у практичній діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна «Основи ораторського мистецтва» засновується на вивченні дисциплін «Філософія», «Релігієзнавство, етика, естетика». Отримані знання використовуються надалі в рамках дисциплін «Конфліктологія», «Психологія управлінської діяльності»

Мета викладання навчальної дисципліни «Основи ораторського мистецтва» полягає у наданні студентам систематизованих знань із теоретичних засад риторики та формуванні практичних вмінь у професійному спілкуванні.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи ораторського мистецтва» є:

- оволодіти фундаментальними систематизованими знаннями з психології та методології спілкування;
- засвоїти систему риторичних категорій;
- виробити та вдосконалити культуру та техніку мовлення,
- оволодіти навичками публічного виступу, лекторської роботи;
- виробити власний ораторський стиль та стиль спілкування.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен *знати* :

- психолого-педагогічні основи спілкування
- стилі та моделі спілкування
- основи культури, етики та техніки мовлення
- роди й види ораторського мовлення
- основи академічного роду та видів промови.

вміти :

- працювати з літературою та промовами видатних ораторів, лекторів;
- узагальнювати, систематизувати та критично оцінювати виступи ораторів, лекторів минулого та сучасності;
- проводити ретельну підготовку до різних типів спілкування, публічного виступу, лекції;
- володіти технікою мовлення;
- виробити власний мовленнєвий та ораторський стилі;
- підготувати промову у різних родах та жанрах та виступити з нею;
- виступати перед різними типами аудиторії;
- впливати на аудиторію різних типів;
- вести дискусію.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин / 4 кредити ECTS.

III. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Теоретичні та історичні основи ораторського мистецтва

Тема 1. Риторична промова як вид усної комунікації.

Публічна риторична промова та її основні характеристики. Структура публічної промов. Роди й види риторичної промови.

Тема 2. Історичні основи мистецтва промови.

Виникнення та основні етапи розвитку мистецтва публічної промови. Древня Греція, Рим, Середньовіччя, Новий Час. Видатні оратори. Сучасний етап: неориторика. Українські та російські традиції риторики.

Тема 3. Закони сучасної риторики.

Діалог як засіб комунікації. Принципи комунікації. Закон про орієнтацію промови на адресата. Закон руху до мети й орієнтації адресата промови. Закон про дієвість промови. Мовленнєва компетентність. Закони мовленнєвої поведінки.

Тема 4. Образ ратора.

Імідж оратора. Поняття про пафос, етос, логос. Зовнішній вигляд: манери, зовнішність, вираз обличчя, поза, жести.

Тема 5. Голос оратора

Голос, його апарат та елементи. Звучність, тембр, темп, діапазон та інтонаційна виразність. Дикція. Орфоепія. Постановка голосу. Дихання. Дикція. Гучність й польотність голосу. Робота над інтонаційною виразністю. Техніка мовлення.

Тема 6. Логічні основи ораторського мистецтва.

Істинність та правильність мислення й мовлення. Мовленнєве переконання. Структура та види доказу. Формально-логічні закони. Логічні основи аргументації. Логічні помилки.

Тема 7. Мистецтво суперечки (еристика).

Характеристика та класифікація суперечок. Стратегія й тактика суперечок. Полемічні прийоми. Вимоги до суперечок.

Змістовий модуль 2. Практичні основи публічного виступу

Тема 8. Підготовка до публічного виступу. Інвенція.

Інвенція: винахід теми, підбір основного необхідного матеріалу. Опрацювання літератури. Види каталогів. Види читання. Методика підготовки промови.

Тема 9. Підготовка до публічного виступу. Диспозиція. Елокуція.

Диспозиція. Побудова промови. Складання плану. Методи викладу матеріалу. Роль та принципи побудови вступу, основної частини та заключення. Аргументація виступу.

Елокуція. Риторичні тропи і риторичні фігури. Роль прикрас виступу. Міра та доцільність використання риторичних тропів та фігур. Використання „квітів красномовства” в промовах різних видів.

Тема 10. Аудиторія як компонент „риторичного трикутника”

Урахування особливостей аудиторії. Почуття аудиторії. Правила та помилки по відношенню до аудиторії публічного виступу. Шляхи активізації уваги аудиторії: роздуми вголос, активуючі питання, опитування слухачів, елементи дискусії та полеміки. Проблемний виклад. Художній образ у промові. Емоційність та гумор. Правила та помилки в активізації слухачів.

Тема 11. Майстерність публічного виступу.

Репетиція: безпосередня підготовка до виступу. Постановка голосу. Дикція. Поза, жести, міміка. Поведінка в ході виступу. Складності й типові помилки публічного виступу. Особливості публічного виступу. Типові помилки та шляхи їх подолання. Виступ перед негативно настроєною аудиторією. Відповіді на запитання.

Тема 12. Психологічні основи риторики

Риторика – мистецтво переконання. Адресний підхід до аудиторії. Урахування мовленнєвих ролей та цілей. Свідомість слухача як поле впливу оратора. Стереотипи суспільної свідомості. Суб’єктивна оцінка промови слухачами. Особистісна впевненість та самоконтроль. Свідомість та підсвідомість в мовленнєвій комунікації. Типи передавання та прийому інформації.

IV. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

IV.I. План практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Публічна риторична промова та її основні характеристики	2
2	Публічна риторична промова та її основні характеристики	2
3	Робота з аудиторією	2
4	Імідж оратора	2
5	Постановка голосу.	2
6	Система аргументації	2
7	Презентація.	2
8	Методика підготовки промови	2
9	Прикрашання виступу	2
10	Шляхи активізації уваги аудиторії	2
11	Поведінка в ході виступу.	2
12	Психологічні основи риторики	2
	Разом	24

IV.II. Зміст практичних занять

Практичне заняття 1. Публічна риторична промова та її основні характеристики

Практичні завдання:

1. Поняття головної мети, завдання й над завдання публічної промови.
2. Поняття тези й лозунгу.

Інформаційні джерела:

1. Александров Д.Н. Основы ораторского мастерства, или В погоне за Цицероном: Уч.пособие. – М.: Флинта: Наука, 2003. – 487 с.
2. Зубенко Л.Г. Ораторське мистецтво: Практ.посібник. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 115 с.
3. Вагапова Д.Х. Риторика в интеллектуальных играх и тренингах. – М.: Цитадель, 2001. – 460 с.
4. Мацько Л. І. Риторика: Навч. посіб. / Мацько Л. І., Мацько О. М. – 2-ге вид., стер. – К.: Вища шк., 2006. – 311 с.
5. Мастера красноречия: Сб./Сост. Н.И.Митрофанов, Ю.Л.Кириллов. – М.: Знание, 1991. – 144 с.

6. Серета Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Серета Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.

Практичне заняття 2. Публічна риторична промова та її основні характеристики

Практичні завдання:

1. Мета, завдання, структура, художні засоби промови.
2. Аналіз роботи оратора: зовнішність, вербальні та невербальні засоби, мистецтво самопрезентації.
3. Критерії оцінки виступу.

Інформаційні джерела:

1. Безменова Н.А. Очерки по теории и истории риторики. – М.: Наука, 1991. – 213 с.
2. Кацавець Р.С. Ораторське мистецтво: підручник / Р. С. Кацавець. – 2-ге вид., доповн. – К.: Алерта, 2018. – 216 с.
3. Мастера красноречия: Сб./Сост. Н.И.Митрофанов, Ю.Л.Кириллов. – М.: Знание, 1991. – 144 с.
4. Таранов П.С. Искусство риторики: Универсальное пособие для умения говорить красиво и убедительно. – Симферополь, Х.: Глобус, 2001. – 576 с.
5. Романовський О.Г. Риторика: навч.-метод. посібник / Романовський О.Г., Серета Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2008. – 160 с.
6. Серета Н.В. Основи риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник / Серета Н.В. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 20165. – 40 с.
7. Серета Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Серета Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.

Практичне заняття 3. Робота з аудиторією

Практичні завдання:

1. Досягнення взаєморозуміння.
2. Принципи кооперації, інтересу, принцип Полліани.

Інформаційні джерела:

1. Атватер И. Я вас слушаю... : Советы руководителю, как правильно слушать собеседника :Сокр. пер. с англ. / Иствуд Атватер; [Послесл. Ю. М. Жукова]. – 2-е изд. – М.: Экономика, 1988. – 111 с.
2. Вагапова Д.Х. Риторика в интеллектуальных играх и тренингах. – М.: Цитадель, 2001. – 460 с.
3. Волков А.А. Основы риторики: Уч.пособие для вузов. – 2-е изд. – М.: Академический Проект, 2005. – 304 с.

4. Гриценко Т.Б. Риторика: Навчальний посібник / Т.Б. Гриценко. – К. : НАУ, 2006. – 190 с.
5. Карнеги Д. Как вырабатывать в себе уверенность и влиять на людей, выступая публично / Д. Карнеги; пер с англ. – М.: Попурри, 2011. – 416 с.
6. Леммерман Х. Учебник риторики: Тренировка речи с упражнениями. – М., 1998.
7. Серeda Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Серeda Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.
8. Романовський О.Г. Риторика: навч.-метод. посібник / Романовський О.Г., Серeda Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2008. – 160 с.
9. Серeda Н.В. Основи риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник / Серeda Н.В. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 20165. – 40 с.
10. Чмут Т.К. Культура спілкування : навч. посіб. / Т. К. Чмут; Хмельниц. ін-т регіон. упр. та права. – 2-е вид., доп. і переробл. – Хмельницький :ХІРУП, 1999. – 354 с.

Практичне заняття 4. Імідж оратора

Практичні завдання:

1. Аналіз іміджу ораторів.
2. Складові іміджу.
3. Зовнішні та внутрішні ознаки.

Інформаційні джерела:

1. Вагапова Д.Х. Риторика в интеллектуальных играх и тренингах. – М.: Цитадель, 2001. – 460 с.
2. Зарецкая Е.Н. Риторика: Теория и практика речевой коммуникации / Е.Н.Зарецкая. – М.: Дело, 2002. – 480 с.
3. Зубенко Л.Г. Ораторське мистецтво: Практ.посібник. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 115 с.
4. Ивин А.А. Риторика: Искусство убеждать: Уч.пособие. – М.: Фаид-Пресс, 2003. – 300 с.
5. Леммерман Х. Учебник. Тренировка речи с упражнениями / Х. Леммерман; пер. снем. – М.: АО "Интерэксперт", 1998. – 256 с.
6. Пиз А. Язык телодвижений : как читать мысли других людей по их жестам / А. Пиз; пер. с англ. – Нижний Новгород : Совмест.рос.-австрал.предприятие «Ай Кью», 1992. – 262 с.
7. Романовський О.Г. Риторика: уч.-метод. пособие / Романовський О.Г., Серeda Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2008. – 160 с.
8. Серeda Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Серeda Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.

9. Серета Н.В. Основи риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник / Серета Н.В. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 20165. – 40 с.
10. Риторика и стиль: Сб.ст./Под ред. Ю.Рождественского. – М.: Изд-во МГУ, 1984. – 136 с.

Практичне заняття 5. Постановка голосу.

Практичні завдання:

1. Дихання.
2. Дикція.
3. Гучність й польотність голосу.
4. Робота над інтонаційною виразністю.
5. Техніка мовлення.

Інформаційні джерела:

1. Вагапова Д.Х. Риторика в інтелектуальних играх и тренингах. – М.: Цитадель, 2001. – 460 с.
2. Василенко Ю.С. Постановка речевого голоса: Методические рекомендации / Ю.С. Василенко. – М., 1973. – 120 с.
3. Зубенко Л.Г. Ораторське мистецтво: Практ.посібник. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 115 с.
4. Леммерман Х. Учебник риторики: Тренировка речи с упражнениями. – М., 1998.
5. Львов М.Р.Риторика. Культура речи: Уч.пособие. – М.: Академия, 2003. – 272 с.
6. Мацько Л. І. Риторика: Навч. посіб. / Мацько Л. І., Мацько О. М. – 2-ге вид., стер. – К.: Вища шк., 2006. – 311 с.
7. Серета Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Серета Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХП”, 2019. – 257 с.
8. Романовський О.Г. Риторика: навч.-метод. посібник / Романовський О.Г., Серета Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПИ”, 2008. – 160 с.
9. Серета Н.В. Основи риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник / Серета Н.В. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 20165. – 40 с.
10. Таранов П.С. Искусство риторики: Универсальное пособие для умения говорить красиво и убедительно. – Симферополь, Х.: Глобус, 2001. – 576 с.

Практичне заняття 6. Система аргументації

Практичні завдання:

1. Коректні та некоректні аргументи.
2. Види й техніка слухання.

3. Типи співрозмовників.
4. Формулювання питань та відповідей. „
5. Пастки” мови.

Інформаційні джерела:

1. Волков А.А. Основы риторики: Уч.пособие для вузов. – 2-е изд. – М.: Академический Проект, 2005. – 304 с.
2. Гриценко Т.Б. Риторика: Навчальний посібник / Т.Б. Гриценко. – К. : НАУ, 2006. – 190 с.
3. Грядовой Д.И. Логика. Практический курс основ формальной логики. Уч. пособие в кратком изложении и упражнениях. М.: Издательство «Шит-М», 2004. – 256 с.
4. Ивин А.А. Риторика: Искусство убеждать: Уч.пособие. – М.: Фаид-Пресс, 2003. – 300 с.
5. Зубенко Л.Г. Ораторське мистецтво: Практ.посібник. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 115 с.
6. Леммерман Х. Учебник риторики: Тренировка речи с упражнениями / Х.Леммерман; перевод с немецкого С.Т.Бугло. – М.: Интерэксперт, 1999. – 256 с.
7. Основы ораторского искусства: Альбом схем/Под общ.ред.: Сальников В.П. – СПб: Лексикон, 2001. – 107 с.
8. Серета Н.В. Основы ораторського мистецтва : навч.посібник / Серета Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.
9. Романовський О.Г. Риторика: навч.-метод. посібник / Романовський О.Г., Серета Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2008. – 160 с.
10. Серета Н.В. Основы риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник / Серета Н.В. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 20165. – 40 с.
11. Таранов П.С. Искусство риторики: Универсальное пособие для умения говорить красиво и убедительно. – Симферополь, Х.: Глобус, 2001. – 576 с.

Практичне заняття 7. Презентація

Практичні завдання:

1. Принципи, структура, призначення презентаційної промови.
2. Форми та різновиди презентаційної промови.

Інформаційні джерела:

1. Вайсман, Д. Мастерство презентаций / Д. Вайсман; Пер. с англ. А.Ю. Кураченко – М.: Вершина, 2004 – 283 с.
2. Ивин А.А. Риторика: Искусство убеждать: Уч.пособие. – М.: Фаид-Пресс, 2003. – 300 с.

3. Мэндел С. М97 Навыки эффективной презентации / Пер. с англ. под ред. В. А. Спивака. — СПб.: Издательский Дом «Нева», 2003. - 96 с.
4. Основы ораторского искусства: Альбом схем/Под общ.ред.: Сальников В.П. — СПб: Лексикон, 2001. — 107 с.
5. Середа Н.В. Основы ораторського мистецтва : навч.посібник / Середа Н.В., Квасник О.В. — Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. — 257 с.
6. Середа Н.В. Основы риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник / Середа Н.В. — К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 20165. — 40 с.
7. Таранов П.С. Искусство риторики: Универсальное пособие для умения говорить красиво и убедительно. — Симферополь, Х.: Глобус, 2001. — 576 с.

Практичне заняття 8. Методика підготовки промови

Практичні завдання:

1. Етапи та види підготовки до виступу.
2. Подолання невпевненості.
3. „Ораторська лихоманка” та „аудиторний шок”.

Інформаційні джерела:

1. Вагапова Д.Х. Риторика в интеллектуальных играх и тренингах. — М.: Цитадель, 2001. — 460 с.
2. Ключев Е.В.Риторика. Инвенция. Диспозиция. Элокуция: Уч.пос. для вузов. — М.: ПРИОР, 1999. — 270 с.
3. Колотілова Н.А. Риторика : навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 232 с.
4. Основы ораторского искусства: Альбом схем/Под общ.ред.: Сальников В.П. — СПб: Лексикон, 2001. — 107 с.
5. Середа Н.В. Основы ораторського мистецтва : навч.посібник / Середа Н.В., Квасник О.В. — Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. — 257 с.
6. Романовський О.Г. Риторика: навч.-метод. посібник / Романовський О.Г., Середа Н.В., Квасник О.В. — Х.: НТУ „ХПІ”, 2008. — 160 с.
7. Середа Н.В. Основы риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник / Середа Н.В. — К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 20165. — 40 с.
8. Филиппов А.В. Публичная речь в понятиях и упражнениях. — М.: Академия, 2002. — 156 с.

Практичне заняття 9. Прикрашання виступу

Практичні завдання:

1. Міра та доцільність використання риторичних тропів та фігур.
2. Використання „квітів красномовства” в промовах різних видів.

Інформаційні джерела:

1. Вагапова Д.Х. Риторика в интеллектуальных играх и тренингах. – М.: Цитадель, 2001. – 460 с.
2. Волков А.А. Основы риторики: Уч.пособие для вузов. – 2-е изд. – М.: Академический Проект, 2005. – 304 с.
3. Зубенко Л.Г. Ораторське мистецтво: Практ.посібник. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 115 с.
4. Клюев Е.В.Риторика. Инвенция. Диспозиция. Элокуция: Уч.пос. для вузов. – М.: ПРИОР, 1999. – 270 с.
5. Основы ораторского искусства: Альбом схем/Под общ.ред.: Сальников В.П. – СПб: Лексикон, 2001. – 107 с.
6. Серета Н.В. Основы ораторського мистецтва : навч.посібник / Серета Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХП”, 2019. – 257 с.

Практичне заняття 10. Шляхи активізації уваги аудиторії

Практичні завдання:

1. Роздуми вголос.
2. Активуючі питання.
3. Опитування слухачів.
4. Елементи дискусії та полеміки.
5. Проблемний виклад.
6. Художній образ у промові.
7. Емоційність та гумор.
8. Правила та помилки в активізації слухачів.

Інформаційні джерела:

1. Александров Д.Н. Основы ораторского мастерства, или В погоне за Цицероном: Уч.пособие. – М.: Флинта: Наука, 2003. – 487 с.
2. Зубенко Л.Г. Ораторське мистецтво: Практ.посібник. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 115 с.
3. Кацавець Р.С. Ораторське мистецтво: підручник / Р. С. Кацавець. – 2-ге вид., доповн. – К.: Алерта, 2018. – 216 с.
4. Серета Н.В. Основы ораторського мистецтва : навч.посібник / Серета Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХП”, 2019. – 257 с.
5. Серета Н.В. Основы риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник / Серета Н.В. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 20165. – 40 с.
6. Таранов П.С. Искусство риторики: Универсальное пособие для умения говорить красиво и убедительно. – Симферополь, Х.: Глобус, 2001. – 576 с.

Практичне заняття 11. Поведінка в ході виступу.

Практичні завдання:

1. Складності й типові помилки публічного виступу
2. Особливості публічного виступу.
3. Типові помилки та шляхи їх подолання.
4. Виступ перед негативно настроєною аудиторією.
5. Відповіді на запитання.

Інформаційні джерела:

1. Александров Д.Н. Основы ораторского мастерства, или В погоне за Цицероном: Уч.пособие. – М.: Флинта: Наука, 2003. – 487 с.
2. Вагапова Д.Х. Риторика в интеллектуальных играх и тренингах. – М.: Цитадель, 2001. – 460 с.
3. Зубенко Л.Г. Ораторське мистецтво: Практ.посібник. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 115 с.
4. Леммерман Х. Учебник риторики: Тренировка речи с упражнениями. – М., 1998.
5. Серeda Н.В. Основы ораторського мистецтва : навч.посібник / Серeda Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.
6. Серeda Н.В. Основы риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник / Серeda Н.В. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 20165. – 40 с.

Практичне заняття 12. Психологічні основи риторики

Практичні завдання:

1. Свідомість та підсвідомість в мовленнєвій комунікації.
2. Типи передавання та прийому інформації.

Інформаційні джерела:

1. Гриценко Т.Б. Риторика: Навчальний посібник / Т.Б. Гриценко. – К. : НАУ, 2006. – 190 с.
2. Ивин А.А. Риторика: Искусство убеждать: Уч.пособие. – М.: Фаид-Пресс, 2003. – 300 с.
3. Серeda Н.В. Основы ораторського мистецтва : навч.посібник / Серeda Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.

V. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ З ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

V.I. Загальні методичні рекомендації з організації самостійної роботи студентів

Самостійна робота студентів є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних дисциплін.

Самостійна робота студентів – це спланована пізнавальна діяльність, організаційно і методично направлена на досягнення результату, яка здійснюється без прямої допомоги викладача.

Метою самостійної роботи студентів є:

- розвиток творчих здібностей та активізація розумової діяльності студентів;
- формування в студентів потреби безперервного самостійного поповнення знань;
- розвиток морально-вольових зусиль.

Завдання самостійної роботи студентів:

- навчити студентів самостійно працювати з літературою;
- творчо сприймати навчальний матеріал і осмислювати його;
- сформувати навички щоденної самостійної роботи з метою одержання та узагальнення знань, умінь і навичок.

Зміст самостійної роботи студентів з конкретної дисципліни визначається навчальною та робочою навчальною програмою вивчення дисципліни.

На самостійну роботу може виноситись:

- частина теоретичного матеріалу, менш складного за змістом;
- окремі практичні роботи, що не потребують безпосереднього керівництва викладача.

Самостійна робота студентів забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни:

- основна література (підручник, конспект лекцій, навчальні та методичні посібники);
- додаткова література (наукова, фахова, монографічна, періодична);
- методичні матеріали (методичні вказівки щодо виконання самостійної роботи студентів).

Самостійна робота над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної дисципліни може виконуватися у бібліотеці, навчальних

кабінетах, комп'ютерних класах (лабораторіях), а також у домашніх умовах.

При використанні студентами складного обладнання чи устаткування, складних систем доступу до інформації передбачаються можливості отримання необхідної консультації або допомоги з боку викладача.

Під час самостійного опрацювання навчального матеріалу велике значення для студента має навчально-методичний пакет, зміст якого передбачає:

- навчальну програму з дисципліни з чітким визначенням змісту й обсягу аудиторної і позааудиторної навчальної роботи;
- конспект лекцій, опорний конспект;
- основні поради студентам щодо вивчення конкретної дисципліни (у письмовій формі) з вимогами до оцінки знань із даної дисципліни;
- методичні рекомендації щодо вивчення окремих тем чи набуття практичних навичок;
- перелік тем курсових робіт (проектів);
- перелік питань, що виносяться на семінарські заняття;
- пакет контрольних завдань, запитань, тестів для самоперевірки;
- перелік літератури.

Залежно від особливостей дисципліни викладач може давати студентам різні види завдань самостійної роботи:

- переробка інформації, отриманої безпосередньо на обов'язкових навчальних заняттях;
- робота з відповідними підручниками та особистим конспектом лекцій;
- самостійне вивчення окремих тем або питань із розробкою конспекту;
- робота з відповідною літературою;
- написання рефератів, повідомлень;
- творчі завдання (доповіді, проекти, огляди тощо);
- виконання підготовчої роботи до лабораторних та практичних занять;
- виконання індивідуальних графіків, розрахункових завдань;
- виконання курсових робіт (проектів);
- підготовка письмових відповідей на проблемні питання;
- виготовлення наочності тощо.

Цей вид навчальної діяльності студентів умовно можна розділити на три рівні:

- доаудиторна самостійна робота;
- аудиторна самостійна робота;
- позааудиторна самостійна робота.

Самостійна робота як вид навчальної діяльності матиме ефективність за таких умов:

- якщо ця робота чітко організована з боку викладача;
- якщо вона є складовою навчально-виховного процесу, а не епізодичним явищем;
- якщо за самостійною роботою студентів здійснюється педагогічний контроль (оцінка і корекція знань).

Успішність самостійної роботи студентів визначається перш за все підготовленістю їх до такої навчальної діяльності. За своєю суттю самостійна робота передбачає максимальну активність студентів у різних аспектах: організація розумової праці, пошук гармонії, прагнення зробити знання переконаннями.

Позитивна сутність самостійної роботи усіх трьох рівнів лежить у свідомому ставленні до навчання.

Основними правилами самостійної роботи студентів можуть бути такі:

- у самостійну роботу слід входити послідовно;
- вироблення власного режиму життя, навчальної діяльності з першого дня навчання;
- послідовність у вирішенні будь-яких справ, зокрема навчальних проблем;
- установлення власного інтересу до знань як основи майбутньої професії.

З часом навички розумової праці переходять у звички і стають природною потребою особистості.

Викладач не обмежується у виборі інших завдань для самостійної роботи за умови відповідності змісту завдання до робочої навчальної програми дисципліни.

Успішне виконання самостійної роботи можливе за умови наявності у студентів певних навичок: уміння працювати з книгою (складати план, конспект, реферат); проводити аналіз навчального матеріалу (складати різні види таблиць, проводити їх аналіз).

V.ІІ. Види самостійної роботи студентів

№ з/п	Назва видів самостійної роботи	Кількість годин
1	Опрацювання лекційного матеріалу	10
2	Підготовка до практичних (лабораторних, семінарських) занять	20
3	Самостійне вивчення тем та питань, які не викладаються на лекційних заняттях	20
4	Виконання індивідуального завдання: реферат	22
5	Інші види самостійної роботи	
	Разом	72

V.ІІІ. План самостійної роботи студентів

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Риторична промова як вид усної комунікації	6
2	Історичні основи мистецтва промови	4
3	Закони сучасної риторики	10
4	Образ оратора	6
5	Голос оратора	4
6	Логічні основи ораторського мистецтва	4
7	Мистецтво суперечки	6
8	Інвенція	4
9	Диспозиція. Елокуція	6
10	Аудиторія	4
11	Майстерність публічного виступу	14
12	Психологічні основи риторики	4
	Разом	72

V.IV. Дидактичне забезпечення самостійної роботи студентів

Тема 1. Риторична промова як вид усної комунікації

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати промову одного з видів за класифікацією П.Сопера.
2. Розробити тези й лозунг промови за обраною темою.

Інформаційні джерела:

1. Серета Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Серета Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.
2. Методичні вказівки та контрольні завдання з курсу «Основи ораторського мистецтва» / Серета Н.В., Солодовник Т.О., Квасник О.В. – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – 54 с.
3. Сопер П.Л. Основы искусства речи / П.Л. Сопер; пер. с англ. – 2-е изд., испр. – М. : Прогресс-академия, 1992. – 415 с.
4. Зубенко Л.Г. Ораторське мистецтво: Практ.посібник. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 115 с.

Тема 2. Історичні основи мистецтва промови

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати промови видатних ораторів.

Інформаційні джерела:

1. Серета Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Серета Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.
2. Методичні вказівки та контрольні завдання з курсу «Основи ораторського мистецтва» / Серета Н.В., Солодовник Т.О., Квасник О.В. – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – 54 с.
3. Сопер П.Л. Основы искусства речи / П.Л. Сопер; пер. с англ. – 2-е изд., испр. – М. : Прогресс-академия, 1992. – 415 с.
4. Зубенко Л.Г. Ораторське мистецтво: Практ.посібник. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 115 с.

Тема 3. Закони сучасної риторики

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати реферат за темою „Принципи комунікації”.
2. Зробити завдання з ортології.

Інформаційні джерела:

1. Серета Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Серета Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.

2. Методичні вказівки та контрольні завдання з курсу «Основи ораторського мистецтва» / Серeda Н.В., Солодовник Т.О., Квасник О.В. – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – 54 с.
3. Серeda Н.В. Основи риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник / Серeda Н.В. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 2016. – 40 с.
4. Леммерман Х. Учебник риторики: Тренировка речи с упражнениями / Х.Леммерман; перевод с немецкого С.Т.Бугло. – М.: Интерэксперт, 1999. – 256 с.
5. Карнеги Д. Как вырабатывать в себе уверенность и влиять на людей, выступая публично / Д. Карнеги; пер с англ. – М.: Попурри, 2011. – 416 с.

Тема 4. Образ оратора

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати промову з використанням одного з видів ораторського пафосу.

Інформаційні джерела:

1. Серeda Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Серeda Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.
2. Методичні вказівки та контрольні завдання з курсу «Основи ораторського мистецтва» / Серeda Н.В., Солодовник Т.О., Квасник О.В. – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – 54 с.
3. Серeda Н.В. Основи риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник / Серeda Н.В. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 2016. – 40 с.
4. Леммерман Х. Учебник риторики: Тренировка речи с упражнениями / Х.Леммерман; перевод с немецкого С.Т.Бугло. – М.: Интерэксперт, 1999. – 256 с.
5. Таранов П.С. Искусство риторики: Универсальное пособие для умения говорить красиво и убедительно. – Симферополь, Х.: Глобус, 2001. – 576 с.

Тема 5. Голос оратора

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати та здати скоромовки.
2. Опрацювати вправи з техніки мовлення.

Інформаційні джерела:

1. Серeda Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Серeda Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.

2. Методичні вказівки та контрольні завдання з курсу «Основи ораторського мистецтва» / Серeda Н.В., Солодовник Т.О., Квасник О.В. – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – 54 с.
3. Серeda Н.В. Основи риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник / Серeda Н.В. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 2016. – 40 с.
4. Вагапова Д.Х. Риторика в интеллектуальных играх и тренингах. – М.: Цитадель, 2001. – 460 с.
5. Леммерман Х. Учебник риторики: Тренировка речи с упражнениями / Х.Леммерман; перевод с немецкого С.Т.Бугло. – М.: Интерэксперт, 1999. – 256 с.
6. Василенко Ю.С. Постановка речевого голоса: Методические рекомендации / Ю.С. Василенко. – М., 1973. – 120 с.

Тема 6. Логічні основи ораторського мистецтва

Завдання для самостійної роботи:

1. Виконати завдання з логічних основ ораторського мистецтва (основні формально-логічні закони, неосновні формально-логічні закони, види умовиводу, простий категоричний силізм, логічні основи аргументації).
2. Проаналізувати типи співрозмовників. Розробити стратегію підходу до кожного з них.

Інформаційні джерела:

1. Серeda Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Серeda Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.
2. Методичні вказівки та контрольні завдання з курсу «Основи ораторського мистецтва» / Серeda Н.В., Солодовник Т.О., Квасник О.В. – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – 54 с.
3. Вагапова Д.Х. Риторика в интеллектуальных играх и тренингах. – М.: Цитадель, 2001. – 460 с.
4. Ивин А.А. Риторика: Искусство убеждать: Уч.пособие. – М.: Фаид-Пресс, 2003. – 300 с.
5. Леммерман Х. Учебник риторики: Тренировка речи с упражнениями / Х.Леммерман; перевод с немецкого С.Т.Бугло. – М.: Интерэксперт, 1999. – 256 с.
6. Таранов П.С. Искусство риторики: Универсальное пособие для умения говорить красиво и убедительно. – Симферополь, Х.: Глобус, 2001. – 576 с.
7. Грядовой Д.И. Логика. Практический курс основ формальной логики. Уч. пособие в кратком изложении и упражнениях. М.: Издательство «Щит-М», 2004. – 256 с.

Тема 7. Мистецтво суперечки

Завдання для самостійної роботи:

1. Розробити стратегію та тактику суперечки за обраною темою.
2. Розробити презентаційну промову.

Інформаційні джерела:

1. Серeda Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Серeda Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.
2. Методичні вказівки та контрольні завдання з курсу «Основи ораторського мистецтва» / Серeda Н.В., Солодовник Т.О., Квасник О.В. – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – 54 с.
3. Серeda Н.В. Основи риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник / Серeda Н.В. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 2016. – 40 с.
4. Вагапова Д.Х. Риторика в интеллектуальных играх и тренингах. – М.: Цитадель, 2001. – 460 с.
5. Ивин А.А. Риторика: Искусство убеждать: Уч.пособие. – М.: Фаид-Пресс, 2003. – 300 с.
6. Леммерман Х. Учебник риторики: Тренировка речи с упражнениями / Х.Леммерман; перевод с немецкого С.Т.Бугло. – М.: Интерэксперт, 1999. – 256 с.
7. Таранов П.С. Искусство риторики: Универсальное пособие для умения говорить красиво и убедительно. – Симферополь, Х.: Глобус, 2001. – 576 с.

Тема 8. Інвенція

Завдання для самостійної роботи:

1. Підібрати матеріали за обраною темою промови.
2. Опанувати техніку повсякденної підготовки до виступу та підготовки до конкретного виступу.
3. Підготувати різні варіанти імпровізації за трьома обраними темами з урахуванням аудиторії.

Інформаційні джерела:

1. Серeda Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Серeda Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.
2. Методичні вказівки та контрольні завдання з курсу «Основи ораторського мистецтва» / Серeda Н.В., Солодовник Т.О., Квасник О.В. – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – 54 с.
3. Вагапова Д.Х. Риторика в интеллектуальных играх и тренингах. – М.: Цитадель, 2001. – 460 с.

4. Клюев Е.В. Риторика: инвенция, диспозиция, элокуция: учебное пособие для вузов / Е.В. Клюев. – М.: «Издательство ПРИОР», 2001. – 272 с.

Тема 9. Диспозиція. Елокуція

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати промови видатних ораторів на предмет використання риторичних фігур.
2. Скласти промову з використанням риторичних тропів та фігур.

Інформаційні джерела:

1. Серeda Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Серeda Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.
2. Методичні вказівки та контрольні завдання з курсу «Основи ораторського мистецтва» / Серeda Н.В., Солодовник Т.О., Квасник О.В. – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – 54 с.
3. Вагапова Д.Х. Риторика в интеллектуальных играх и тренингах. – М.: Цитадель, 2001. – 460 с.
4. Серeda Н.В. Основи риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник / Серeda Н.В. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 2016. – 40 с.
5. Клюев Е.В. Риторика: инвенция, диспозиция, элокуция: учебное пособие для вузов / Е.В. Клюев. – М.: «Издательство ПРИОР», 2001. – 272 с.

Тема 10. Аудиторія

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати літературу та скласти типологію аудиторій.
2. Розробити тактику живлення уваги аудиторії у промові за обраною темою.

Інформаційні джерела:

1. Серeda Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Серeda Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.
2. Методичні вказівки та контрольні завдання з курсу «Основи ораторського мистецтва» / Серeda Н.В., Солодовник Т.О., Квасник О.В. – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – 54 с.
3. Серeda Н.В. Основи риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник / Серeda Н.В. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 2016. – 40 с.
4. Вагапова Д.Х. Риторика в интеллектуальных играх и тренингах. – М.: Цитадель, 2001. – 460 с.

5. Ивин А.А. Риторика: Искусство убеждать: Уч.пособие. – М.: Фаид-Пресс, 2003. – 300 с.
6. Леммерман Х. Учебник риторики: Тренировка речи с упражнениями / Х.Леммерман; перевод с немецкого С.Т.Бугло. – М.: Интерэксперт, 1999. – 256 с.
7. Таранов П.С. Искусство риторики: Универсальное пособие для умения говорить красиво и убедительно. – Симферополь, Х.: Глобус, 2001. – 576 с.
8. Атватер И. Я вас слушаю... : Советы руководителю, как правильно слушать собеседника :Сокр. пер. с англ. / Иствуд Атватер; [Послесл. Ю. М. Жукова]. – 2-е изд. – М. : Экономика, 1988. – 111 с.
9. Пиз А. Язык телодвижений : как читать мысли других людей по их жестам / А. Пиз; пер. с англ. – Нижний Новгород : Совмест.рос.-австрал.предприятие «Ай Кью», 1992. – 262 с.
10. Карнеги Д. Как вырабатывать в себе уверенность и влиять на людей, выступая публично / Д. Карнеги; пер с англ. – М.: Попурри, 2011. – 416 с.

Тема 11. Майстерність публічного виступу

Завдання для самостійної роботи:

1. Підготувати промову до виступу, записати її на відео.
2. Підготувати реферат за запропонованими темами.

Інформаційні джерела:

1. Середа Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Середа Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.
2. Методичні вказівки та контрольні завдання з курсу «Основи ораторського мистецтва» / Середа Н.В., Солодовник Т.О., Квасник О.В. – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – 54 с.
3. Середа Н.В. Основи риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник / Середа Н.В. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 2016. – 40 с.
4. Вагапова Д.Х. Риторика в интеллектуальных играх и тренингах. – М.: Цитадель, 2001. – 460 с.
5. Леммерман Х. Учебник риторики: Тренировка речи с упражнениями / Х.Леммерман; перевод с немецкого С.Т.Бугло. – М.: Интерэксперт, 1999. – 256 с.
6. Таранов П.С. Искусство риторики: Универсальное пособие для умения говорить красиво и убедительно. – Симферополь, Х.: Глобус, 2001. – 576 с.

7. Карнеги Д. Как вырабатывать в себе уверенность и влиять на людей, выступая публично / Д. Карнеги; пер с англ. – М.: Попурри, 2011. – 416 с.

Тема 12. Психологічні основи риторики

Завдання для самостійної роботи:

1. Проаналізувати літературу з психології, скласти доповідь за темою „Переконання та навіювання у промові”.
2. Проаналізувати виступ, інтерв'ю або бесіду з сучасних засобів комунікації. Скласти таблицю з аналізом позитивних та негативних сторін виступу з точки зору психології.

Інформаційні джерела:

1. Серeda Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Серeda Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.
2. Методичні вказівки та контрольні завдання з курсу «Основи ораторського мистецтва» / Серeda Н.В., Солодовник Т.О., Квасник О.В. – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – 54 с.

VI. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ СТУДЕНТАМИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

VI.I. Загальні методичні рекомендації

Виконання контрольних робіт є складовою частиною навчального процесу, засобом перевірки навичок самостійної роботи магістрів та освоєння теоретичних питань дисципліни.

Контрольна робота повинна бути подана у друкованому вигляді, виконується на аркушах паперу формату А-4, вона має бути надрукована 14 розміром шрифту Times New Roman, інтервал між рядками 1,5, вирівнювання тексту – по ширині. Обсяг контрольної роботи – 15–20 сторінок.

Титульний аркуш має містити такі обов'язкові реквізити: назву навчального закладу; назву кафедри, назву дисципліни; варіант завдання; форму навчання; курс, номер групи; повне прізвище, ім'я, по батькові студента; місце та рік здачі контрольної роботи та прізвище, ім'я, по батькові викладача, що буде перевіряти роботу.

Із запропонованого списку завдань студент заочної форми навчання обирає свою тему контрольної роботи, орієнтуючись на номер у списку групи.

Структура контрольної роботи включає:

- титульний аркуш (див. Додаток А);
- зміст;
- основна частина;
- список літератури.

VI.II. Зміст контрольної роботи

Контрольна робота для студентів заочної форми навчання з дисципліни «Основи ораторського мистецтва» складається з двох частин:

1. Перша частина – теоретична: реферат.

Підготувати реферат за однією з наступних тем – обсяг 10-15 стор.:

- Місце риторики в сучасному суспільстві.
- Сучасні тенденції розвитку ораторського мистецтва.
- Ораторська майстерність як один із критеріїв професійної підготовки майбутніх фахівців.
- Стиль мовлення: поняття та зміст.
- Культура мовлення оратора.
- Імідж оратора.

- Закони ефективного спілкування.
- Вимоги до ораторської промови.
- Особливості мовленнєвого етикету.
- Стратегічні та тактичні прийоми в промові оратора.
- Роль невербальних приймів комунікації в публічній промові.
- Інтонаційно-виразні засоби мовлення та їх роль в промові оратора.
- Засоби переконання у промові.
- Методика підготовки до публічного виступу.
- Репетиція: безпосередня підготовка до виступу.
- Соціально-психологічна характеристика аудиторії.
- Психологічний контакт як умова впливу оратора на аудиторію.
- Психологічні способи впливу оратора на аудиторію.
- Прийоми активізації уваги аудиторії.
- Культура полеміки: зміст та принципи.
- Поводження в ході виступу.
- Виступ перед негативно настроєною аудиторією.
- Причини комунікативних невдач.
- Складності й помилки публічного виступу..

2. Друга частина – практична: промова.

Тема промови обирається за бажанням студента з наведених нижче. Під час заліку необхідно буде виступити з цією промовою.

Підготувати промову за однією з наступних тем – обсяг 2 стор.:

- Якою я бачу свою сім'ю?
- Здоровий спосіб життя
- Я виграв мільйон
- Моя улюблена книга
- Я б зараз з'їв ...
- Обов'язок
- Мрію про літо
- Голос совісті
- Подорож. Я їду в ...
- Найбожевільніший вчинок
- Автомобільні затори
- Чому ми стали менше читати?
- Чи варто ходити в кінотеатр, якщо вдома є великий плазмовий екран?
- Комп'ютерні ігри – сучасний наркотик?

- Куріння – за і проти
- Що для мене кар'єра?
- Я (не) вірю в любов з першого погляду
- Гроші
- Вища освіта сьогодні
- Чи є майбутнє у України?
- Чому я обрав психологію?
- Швидкість
- Любов це...
- Політика – частина нашого життя
- Примхи моди
- Розібратися в собі
- Як зрозуміти один одного?
- Свій серед чужих, чужий серед своїх.

За бажанням можна обрати власну тему для промови після її узгодження з викладачем.

VII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА КОНТРОЛЮ

VII.I. Загальні методичні рекомендації

Методами навчання у викладанні навчальної дисципліни «Основи ораторського мистецтва» є:

- словесні (бесіда, дискусія, лекція, робота з книгою)
- наочні (ілюстрація практичними прикладами)
- практичні (практичні вправи).

Активні методи навчання, які застосовуються: дискусія, мозковий штурм, проблемні методи, метод конкретних практичних ситуацій, навчальні, ділові та рольові ігри, тренінги.

Методами контролю у викладанні навчальної дисципліни «Основи ораторського мистецтва» є: усний та письмовий контроль.

VII.II. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота												Залік	Сума
Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12		
7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	16	100

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

VII.III. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Таблиця оцінювання: національна та ECTS			
Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
64-74	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

VIII. KEYС ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Поняття публічної риторичної промови і її основні характеристики.
2. Вимоги до ораторської промови.
3. Структура публічної риторичної промови.
4. Ораторська промова, її роди й види.
5. Виникнення і основні етапи розвитку мистецтва публічних промов.
6. Ораторське мистецтво Стародавньої Греції та Стародавнього Риму
7. Ораторське мистецтво софістів
8. Ораторське мистецтво в епоху Середньовіччя і Нового Часу
9. Сучасна риторика і неориторика.
10. Вітчизняна риторика.
11. Риторичний пафос.
12. Риторичний етос.
13. Риторичний логос.
14. Імідж оратора.
15. Істинність і правильність мислення й мовлення.
16. Формально-логічні закони.
17. Логічні основи аргументації.
18. Ерістика.
19. Інвенція. Винахід теми.
20. Підбір матеріалу до виступу.
21. Диспозиція. Побудова промови.
22. Елокуція: риторичні тропи.
23. Елокуція: риторичні фігури.
24. Репетиція: безпосередня підготовка до виступу.
25. Поведінка в ході виступу.
26. Складнощі і помилки публічного виступу.
27. Виступ перед негативно налаштованою аудиторією.
28. Боротьба зі страхом публічного виступу.
29. Техніка мовлення: жести і міміка.
30. Техніка мовлення: поза оратора, рухи.
31. Техніка мовлення: інтонація і тембр голосу.
32. Техніка мовлення: темп мови, дикція.
33. Техніка мовлення: польотність голосу, милозвучність.
34. Техніка мовлення: дихання, вправи для постановки дихання і його розвитку.

ІХ. ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Методичне забезпечення

1. Серета Н.В. Основи ораторського мистецтва : навч.посібник / Серета Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2019. – 257 с.
2. Методичні вказівки та контрольні завдання з курсу «Основи ораторського мистецтва» / Серета Н.В., Солодовник Т.О., Квасник О.В. – Харків : НТУ «ХПІ», 2019. – 54 с.
3. Романовський О.Г. Риторика : навч.-метод. посібник / Романовський О.Г., Серета Н.В., Квасник О.В. – Х.: НТУ „ХПІ”, 2008. – 160 с.
4. Серета Н.В. Основи риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навчальний посібник / Серета Н.В. – К.: ДП НВЦ «Пріоритети», 2016. – 40 с.

Рекомендована література

Базова:

1. Александров Д.Н. Основы ораторского мастерства, или В погоне за Цицероном: Уч.пособие. – М.: Флинта: Наука, 2003. – 487 с.
2. Александров Д.Н. Риторика: Учебное пособие для вузов / Д.Н.Александров. – М.: Флинта: Наука, 2002. – 624 с.
3. Вагапова Д.Х. Риторика в интеллектуальных играх и тренингах. – М.: Цитадель, 2001. – 460 с.
4. Введенская Л.А. Риторика и культура речи / Введенская Л.А., Павлова Л.Г. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2014. – 538 с.
5. Гриценко Т.Б. Риторика: Навчальний посібник / Т.Б. Гриценко. – К. : НАУ, 2006. – 190 с.
6. Зарецкая Е.Н. Риторика: Теория и практика речевой коммуникации / Е.Н.Зарецкая. – М.: Дело, 2002. – 480 с.
7. Зубенко Л.Г. Ораторське мистецтво: Практ.посібник. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 115 с.
8. Ивин А.А. Риторика: Искусство убеждать: Уч.пособие. – М.: Файд-Пресс, 2003. – 300 с.
9. Кацавец Р.С. Ораторське мистецтво: підручник / Р. С. Кацавец. – 2-ге вид., доповн. – К.: Алерта, 2018. – 216 с.
10. Ключев Е.В. Риторика: инвенция, диспозиция, элокуция: учебное пособие для вузов / Е.В. Ключев. – М.: «Издательство ПРИОР», 2001. – 272 с.
11. Колотилова Н.А. Риторика : навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 232 с.

12. Кузнецов И.Н. Современная риторика: учебное пособие / И.Н. Кузнецов. – М.: «Дашков и К», 2003. – 480 с.
13. Леммерман Х. Учебник риторики: Тренировка речи с упражнениями / Х.Леммерман; перевод с немецкого С.Т.Бугло. – М.: Интерэксперт, 1999. – 256 с.
14. Львов М.Р. Риторика. Культура речи: Уч.пособие. – М.: Академия, 2003. – 272 с.
15. Мацько Л. І. Риторика: Навч. посіб. / Мацько Л. І., Мацько О. М. – 2-ге вид., стер. – К.: Вища шк., 2006. – 311 с.
16. Основы ораторского искусства: Альбом схем/Под общ.ред.: Сальников В.П. – СПб: Лексикон, 2001. – 107 с.
17. Сагач Г. Риторика: Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — Київ: Ін Юре, 2000. — 567 с.
18. Сопер П.Л. Основы искусства речи / П.Л. Сопер; пер. с англ. – 2-е изд., испр. – М.: Прогресс-академия, 1992. – 415 с.
19. Таранов П.С. Искусство риторики: Универсальное пособие для умения говорить красиво и убедительно. – Симферополь, Х.: Глобус, 2001. – 576 с.
20. Филиппов А.В. Публичная речь в понятиях и упражнениях. – М.: Академия, 2002. – 156 с.
21. Чмут Т.К. Культура спілкування : навч. посіб. / Т. К. Чмут; Хмельниц. ін-т регіон. упр. та права. – 2-е вид., доп. і переробл. – Хмельницький :ХІРУП, 1999. – 354 с.

Допоміжна:

1. Атватер И. Я вас слушаю... : Советы руководителю, как правильно слушать собеседника :Сокр. пер. с англ. / Иствуд Атватер; [Послелс. Ю. М. Жукова]. – 2-е изд. – М. : Экономика, 1988. – 111 с.
2. Василенко Ю.С. Постановка речевого голоса: Методические рекомендации / Ю.С. Василенко. – М., 1973. – 120 с.
3. Грядовой Д.И. Логика. Практический курс основ формальной логики. Уч. пособие в кратком изложении и упражнениях. М.: Издательство «Щит-М», 2004. – 256 с.
4. Карнеги Д. Как вырабатывать в себе уверенность и влиять на людей, выступая публично / Д. Карнеги; пер с англ. – М.: Попурри, 2011. – 416 с.
5. Кузнецова Т.И. Ораторское искусство в Древнем Риме. – М.: Наука, 1976. – 287 с.

6. Мастера красноречия: Сб./Сост. Н.И.Митрофанов, Ю.Л.Кириллов. – М.: Знание, 1991. – 144 с.
7. Ораторы Греции: Сб./Сост. М.Л.Гаспаров. – М.: Художественная литература, 1985. – 495 с.
8. Пиз А. Язык телодвижений : как читать мысли других людей по их жестам / А. Пиз; пер. с англ. – Нижний Новгород : Совмест.рос.-австрал.предприятие «Ай Кью», 1992. – 262 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://library.kpi.kharkov.ua/>
2. <http://web.kpi.kharkov.ua/>

ДОДАТОК А

Зразок титульної сторінки контрольної роботи для студентів заочної форми навчання

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

**Кафедра педагогіки і психології
управління соціальними системами ім. акад. І.А.Зязюна**

КОНТРОЛЬНА РОБОТА

**з навчальної дисципліни
«ОСНОВИ ОРАТОРСЬКОГО МИСТЕЦТВА»**

Виконав:
студент групи 2.СГТЗ 101Ап.8
Петренко Володимир Ігоревич

Перевірів:
доц. Серeda Н.В.

Харків – 2019

ДЛЯ НОТАТОК

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

ЗМІСТ

Вступ	3
I. Основні поняття й терміни.....	5
II. Мета та завдання навчальної дисципліни.....	25
III. Програма навчальної дисципліни	27
IV. Методичні вказівки до практичних занять	29
V. Методичні вказівки з організації самостійної роботи студентів.....	37
VI. Методичні вказівки до виконання контрольних робіт студентами заочної форми навчання	48
VII. Методи навчання та контролю	51
VIII. Перелік контрольних запитань з дисципліни	52
IX. Інформаційно-методичне забезпечення	53
Додаток А.....	56

Навчальне видання

Методичні вказівки та контрольні завдання з курсу
«Основи ораторського мистецтва»
для студентів денної та заочної форм освітнього ступеню
«бакалавр»
спеціальності 053 «Психологія»

СЕРЕДА Наталія Вікторівна
СОЛОДОВНИК Тетяна Олександрівна
КВАСНИК Ольга Віталіївна

Відповідальний за випуск проф. *Романовський О.Г.*
Роботу до видання рекомендував проф. *Ігнатюк О.А.*
В авторській редакції

План 2019 р., п.125

Підп. до друку 01.02.2019 Формат 60×84 1/16. Папір
офісний
Riso-друк. Гарнітура Таймс. Ум. друк. арк. 2
Наклад 100 прим. Зам. 11. Ціна договірна.

Видавничий центр НТУ «ХПІ».

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК №3657 від 24.12.2009 р.
61002, Харків, вул. Фрунзе, 21

Друкарня НТУ «ХПІ». 61002, Харків, вул. Фрунзе, 21